

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยสภาพการดำเนินงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1 - 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. หลักการจัดการศึกษา
2. โครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
3. การบริหารวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.1 ความหมายของงานวิชาการ
 - 3.2 แนวคิด วัตถุประสงค์
 - 3.3 ขอบข่ายและภารกิจ
 - 3.3.1 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
 - 3.3.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
 - 3.3.3 การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
 - 3.3.4 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
 - 3.3.5 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
 - 3.3.6 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้
 - 3.3.7 การนิเทศการศึกษา
 - 3.3.8 การแนะแนวการศึกษา
 - 3.3.9 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 3.3.10 การส่งเสริมความรู้วิชาการแก่ชุมชน
 - 3.3.11 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
 - 3.3.12 การส่งเสริม และสนับสนุนวิชาการแก่บุคคล ครอบครั้ว องค์กร

หน่วยงาน และสถาบันการศึกษาอื่นที่จัดการศึกษา

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. หลักการจัดการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาไทย ทั้งในด้านสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน ในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างต่อเนื่อง และมีคุณภาพ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และการจัดการศึกษาดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชนเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วม และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลักการสำคัญดังกล่าว ตรงกับแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาเพื่อทุกคนทุกฝ่าย (Education for All) และทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (All for Education) อันเป็นหลักการพื้นฐานที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก

การปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้ นอกจากจะเน้นการปฏิรูประบบ และกระบวนการจัดการศึกษาแล้วยังเน้นในส่วนที่เป็นแนวทาง หลักการ โครงสร้าง และระบบบริหารให้เป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบให้บรรลุวัตถุประสงค์ คือคุณภาพการศึกษาด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงกำหนดสาระการปฏิรูปให้ครอบคลุมทุกด้าน เช่น เป้าหมาย และหลักการ สิทธิ และโอกาส ระบบการศึกษา แนวทางการจัดการศึกษา โครงสร้างการบริหารจัดการคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา งบประมาณทางการศึกษา สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เป็นการปฏิรูปเพื่อให้มีเอกภาพ ด้านนโยบาย มีความหลากหลายในทางปฏิบัติ โดยยึดหลักการกระจายอำนาจ ไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดมาตรฐานการศึกษา และการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา ยึดหลักการส่งเสริมมาตรฐาน และพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้บุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ก : 3)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าหลักการจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 นั้น มุ่งเน้นการปฏิรูประบบ และกระบวนการจัดการศึกษา นอกจากนั้น ยังเน้นแนวทาง หลักการ โครงสร้างและระบบให้บรรลุวัตถุประสงค์คือ คุณภาพการศึกษานั้นเอง

2. โครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

การปฏิรูประบบบริหารราชการ และการจัดการศึกษา ได้หลอมรวมหน่วยงานทางการศึกษา คือทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และกระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานเดียวกัน เป็นกระทรวงศึกษาธิการตามโครงสร้างการบริหารราชการใหม่ โดยจัดระเบียบบริหารราชการออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) การจัดระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง (2) การจัดระเบียบบริหารราชการเขตพื้นที่การศึกษาและ(3) การจัดระเบียบราชการในสถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาที่เป็นนิติบุคคล

1. การจัดระเบียบบริหารราชการในส่วนกลาง ระดับกระทรวง มีบทบาทและอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริม และกำกับ ดูแล การศึกษาทุกระดับ และทุกประเภท กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา การสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมและประสานงานการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการกีฬาเพื่อการศึกษา การติดตามตรวจสอบและประเมินผล โดยมีหัวหน้าส่วนราชการขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

1.1 สำนักงานรัฐมนตรี

1.2 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

1.3 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

1.4 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.5 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

1.6 สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

2. การจัดระเบียบบริหารราชการเขตพื้นที่การศึกษาให้จัด ดังนี้

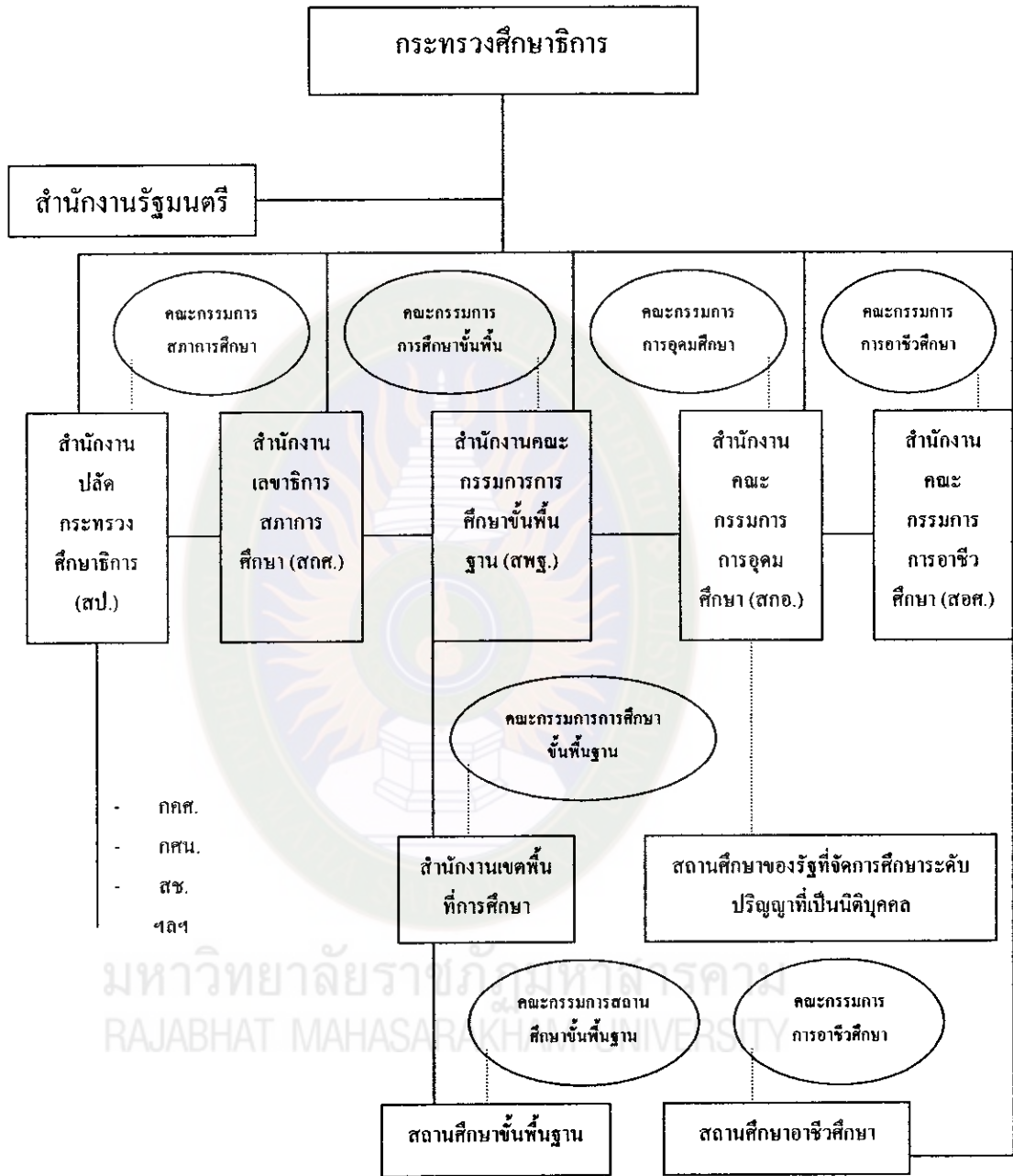
2.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2.2 สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น

3. การจัดระเบียบราชการในสถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญา

ที่เป็นนิติบุคคลให้เป็นไปตามกฎหมายของแต่ละสถานศึกษา

จากโครงสร้าง และอำนาจหน้าที่ดังกล่าว เขียนแผนภูมิโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 แผนภูมิโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ก : 4 - 5)

จากรูปแบบโครงสร้างการบริหารกระทรวงศึกษาธิการจะเห็นได้ว่า กระทรวงศึกษาธิการได้หลอมรวมหน่วยงานทางการศึกษาเป็นหน่วยงานเดียวกัน โดยจัดระเบียบราชการออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) ส่วนกลาง (2) เขตพื้นที่การศึกษาและ (3) สถานศึกษา

ของรั้วที่จัดการศึกษาระดับปริญญาที่เป็นนิติบุคคล เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 2 ขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 32)

3. การบริหารวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.1 ความหมายของงานวิชาการ

งานวิชาการในโรงเรียนมิใช่หมายถึง การเรียนการสอนในห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังหมายถึง กิจกรรมทุกอย่างภายในโรงเรียนที่จะช่วยสร้างเสริมให้การเรียนการสอนในห้องเรียนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ดังนั้น ผู้มีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการส่งเสริมงานด้านวิชาการมากที่สุด ได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน จึงควรทำงานอย่างมีเป้าหมายและมีวางแผนที่ชัดเจน

กิติมา ปรีดีดิลก (2532 : 48) ได้เน้นถึงความสำคัญของงานวิชาการว่าเป็นงานหลักของโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนประเภทใด มาตรฐานหรือคุณภาพมักจะได้รับการพิจารณาจากผลงานวิชาการเป็นสำคัญ

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 16) กล่าวไว้ว่า งานวิชาการ หมายถึง การที่สถานศึกษาจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุด

อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ กิงคารวัฒน์ (2528 : 26) กล่าวสนับสนุนถึงความสำคัญของงานวิชาการว่า งานวิชาการเป็นแกนกลาง เป็นหัวใจ และมีงานอื่นๆ เป็นงานสนับสนุนงานวิชาการเป็นหลักอาชีพที่จะพิสูจน์ชัยชนะเป็นเครื่องมือแสดงถึงความสำเร็จสูงสุด

สรุปได้ว่า งานวิชาการเป็นงานหลักของโรงเรียนที่สำคัญที่สุด เป็นหัวใจของงานทุกงานที่ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จสูงสุด หรือความล้มเหลวของการปฏิบัติให้โรงเรียน

3.2 แนวคิดวัตถุประสงค์

แนวคิด

งานวิชาการเป็นงานหลัก หรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญทำให้ สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการสามารถ พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว และสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น
2. เพื่อให้การบริหาร และการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ได้มาตรฐาน และมีคุณภาพ สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาตนเอง และการประเมินจากหน่วยงานภายนอก
3. เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนจัดป้จจัย เกื้อหนุนการพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยยึดผู้เรียน เป็นสำคัญได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ
4. เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถานศึกษาอื่นๆอย่างกว้างขวาง

3.3 ขอบข่ายและภารกิจ

3.3.1 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรเป็นเสมือนแม่บทในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบและทุกระบบการศึกษา จะเห็นได้ว่าทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาจะต้องมีหลักสูตรเป็นพื้นฐานหลักและเป็นแกนสำคัญที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องทำความเข้าใจให้ตรงกัน เพื่อที่จะได้ใช้เป็นแนวทางนำไปสู่การจัดการเรียน การสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาตามที่กำหนด

1) ความหมายของหลักสูตร

ธีรารัง บัวศรี (2534 : 6) กล่าวว่า หลักสูตร คือแผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้น เพื่อแสดงถึงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรม การศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านต่างๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

แรมสมร อยู่สถาพร (2538 : 3) ได้ให้ความหมายหลักสูตรว่า หมายถึง โครงสร้างการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับนักเรียนประถมศึกษาโดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และให้มีทักษะที่จำเป็นในการ ดำรงชีวิตตามสภาพของสังคมขณะนั้น

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2544 : 2) ได้กล่าวถึงหลักสูตรว่าหลักสูตรเป็นแผน ของการเรียนรู้ ซึ่งประกอบไปด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ และจุดมุ่งหมายเฉพาะ ซึ่งชี้ให้เห็น การเลือก และการจัดเนื้อหาการเรียนการสอน และจะรวมวิธีประเมินผลเข้าไปด้วย หลักสูตร

ประถมศึกษา คือข้อกำหนดเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่เด็กที่อยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งได้แก่เด็กที่มีอายุระหว่าง 6-12 ปี ให้ได้รับเรื่องราวต่างๆ ที่ทุกฝ่ายต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันว่าเรียนทำไม เรียนเรื่องอะไรบ้าง เรียนอย่างไร สอนอย่างไร สอบอย่างไร ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง และมีบทบาทอย่างไร

สรุปได้ว่า หลักสูตร คือมวลประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ และดำรงตนอยู่ในสภาพแห่งสังคมนั้นได้

2) หลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง แผนหรือแนวทาง หรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ส่งเสริมให้บุคคลพัฒนาตามศักยภาพสูงสุดของตนรวมถึงลำดับขั้นตอนของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสมซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติประสบความสำเร็จในการเรียนด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข ดังนั้น หลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วยการเรียนรู้ และประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐาน และรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติมเป็นรายปี หรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในแต่ละปี หรือภาค และกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

กรมวิชาการ (2545 ก : 6) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรระดับสถานศึกษา ความว่า การพัฒนาหลักสูตรระดับสถานศึกษา หมายถึง การจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ จะเห็นได้ว่าในแบบหรือ แพลนบ้าน หรือพิมพ์เขียวของบ้านจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ เช่น รากฐาน เสา พื้น ฝา เพดาน กันสาด ฯลฯ สำหรับหลักสูตรก็เช่นเดียวกันจะต้องมีองค์ประกอบครบถ้วน ผู้ใช้หลักสูตรจึงจะสามารถนำหลักสูตรไปใช้อย่างได้ผล องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรมีดังต่อไปนี้

(1) เป้าประสงค์ และนโยบายการศึกษา (Education Goal and Policies)

หมายถึง สิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา

(2) จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึง ผลส่วนรวม

ที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากเรียนจบหลักสูตรไปแล้ว

(3) รูปแบบ และ โครงสร้างหลักสูตร (Types and Structures) หมายถึง ลักษณะ และแผนผังที่แสดงการแจกแจงวิชา หรือกลุ่มประสบการณ์

(4) จุดประสงค์ของวิชา (Subject Objectives) หมายถึง ผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่ไปเรียนวิชานั้น ไปแล้ว

(5) เนื้อหา (Content) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะ และความสามารถที่ต้องการให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ

(6) จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (Instructional Objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้มีทักษะและสามารถ หลังจากที่ได้เรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้

(7) ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Objectives) หมายถึง วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้

(8) การประเมินผล (Evaluation) หมายถึงการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และหลักสูตร

(9) วัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน (Curriculum Materials and Instructional Media) หมายถึง เอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นฟิล์ม แถบวีดิทัศน์ ฯลฯ และ วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีการศึกษาและอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เป็นการจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร คือ เป้าประสงค์ จุดหมายของหลักสูตร รูปแบบและ โครงสร้างของหลักสูตร จุดประสงค์ของวิชา เนื้อหา จุดประสงค์ของการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์ การเรียนการสอน การประเมินผลและวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

4) ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรระดับสถานศึกษา

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

(1) ศึกษาองค์ประกอบของหลักสูตรว่ากำหนดสาระสำคัญไว้อย่างไร และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างไร

(2) วิเคราะห์ขอบข่ายสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ทั้งองค์ประกอบ ด้านความรู้ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม

(3) ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

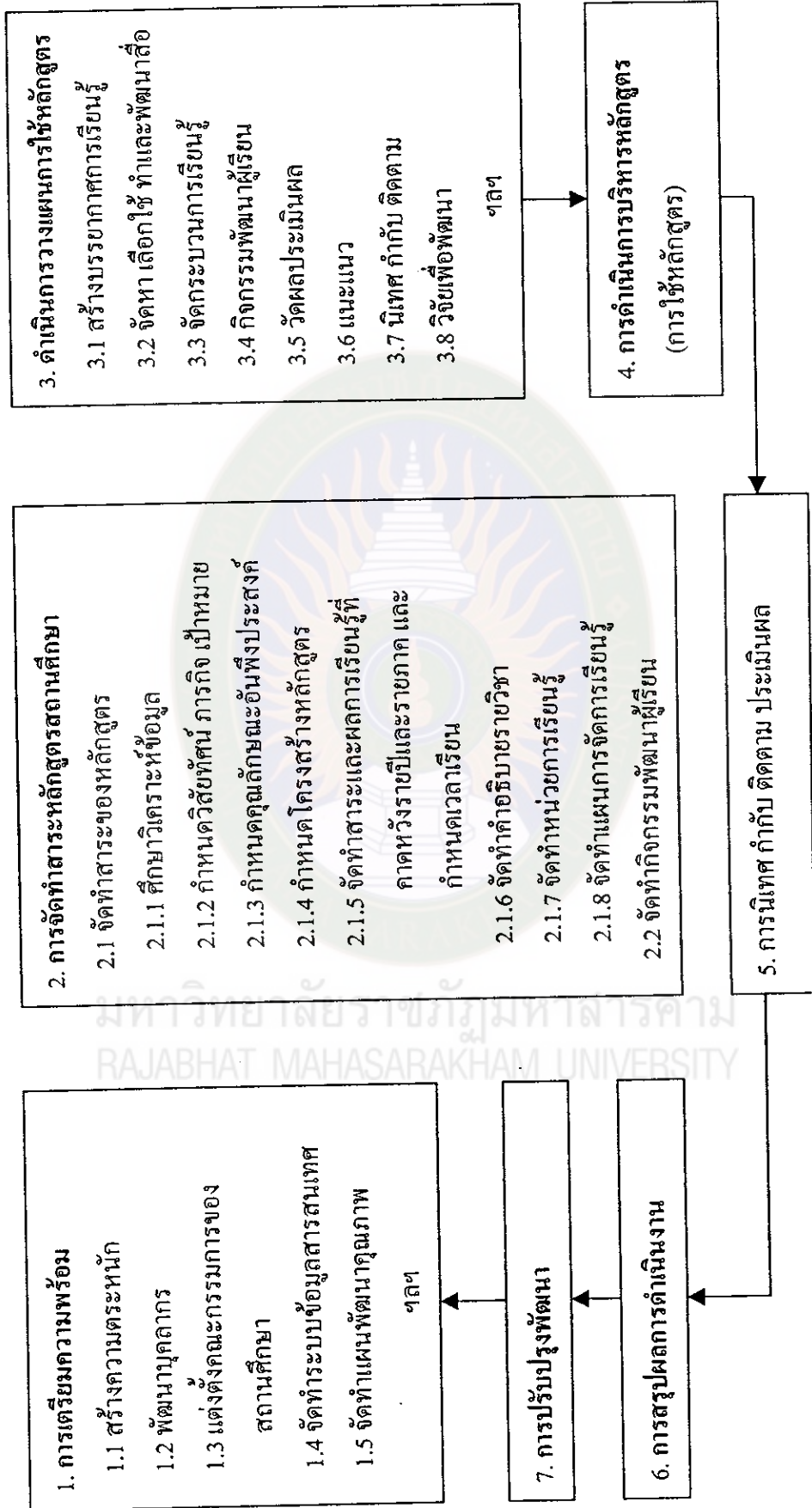
(4) ปรับปรุงสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมในส่วนที่ต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน

(5) ตรวจสอบความสอดคล้องของสาระการเรียนรู้ เพิ่มเติมกับมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชา และมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(6) วางแผนการจัดการเรียนการสอนตามขอบข่ายสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ สัดส่วนเวลา และหน่วยกิตตามที่หลักสูตรแกนกลาง กำหนดพัฒนาแนวการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน

5) กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรจะต้องสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผู้สอนต้องปรับปรุงและประเมินกระบวนการสอนของตน เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมการศึกษาจะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นถ้าหลักสูตรมีการปรับปรุงให้เป็นไปตามความต้องการและความจำเป็นตลอดเวลา จึงเป็นภารกิจหนึ่งที่สำคัญในการบริหารจัดการหลักสูตร ประกอบด้วย ภารกิจที่ 1 การเตรียมความพร้อม ภารกิจที่ 2 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ภารกิจที่ 4 การดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร) ภารกิจที่ 5 การนิเทศ กำกับ ติดตามประเมินผล ภารกิจที่ 6 การสรุปผลการดำเนินงาน ภารกิจที่ 7 การปรับปรุงพัฒนา (กรมวิชาการ, 2545 ก : 4) โดยแสดงขั้นตอนการบริหารจัดการหลักสูตรตามแผนภูมิใน ภาพประกอบที่ 3 ได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 3 การบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

3.3.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ได้มีผู้ให้ความคิดเห็นไว้ ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 ข : 114) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการใช้หลักสูตรเพราะเป็นกิจกรรมที่ใกล้ชิดกับเด็ก และเด็กได้ปฏิบัติมากที่สุด การเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่ครู และเด็กทำร่วมกัน ถ้าจะแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ กิจกรรมที่เด็กทำและการสอน คือกิจกรรมที่ครูทำ แต่ในทางปฏิบัติแล้วทั้งสองอย่างนี้ทำไปพร้อมๆ กันจึงเรียกรวมกันว่า การเรียนการสอน ซึ่งมีหลักปฏิบัติดังนี้

1. กระบวนการเรียนมีความสำคัญเท่ากับเนื้อหา
2. นักเรียนเป็นผู้แสดง ครูเป็นผู้กำกับกับการแสดง
3. นักเรียนค้นหาความรู้ และตัดสินใจด้วยตนเอง
4. ปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี
5. ใช้วิธีหลายอย่าง
6. เป็นกระบวนการกลุ่ม

วิธีการสอนที่นักเรียน ได้มีส่วนร่วมและประเมินตนเองที่เหมาะสม ได้แก่ ทักษะกระบวนการ 9 กระบวนการ ใช้กับนักเรียนในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนเสริม สร้างให้นักเรียนมีนิสัยรู้จักคิด รู้จักทำและรู้จักแก้ปัญหาที่จะนำไปเป็นรูปแบบการแก้ปัญหา เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตต่อไป

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2540 : 11) กล่าวถึงกระบวนการเรียนการสอนไว้ดังนี้ กระบวนการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบด้านกระบวนการ แต่กระบวนการนั้นย่อมต้องประกอบด้วยครูมีส่วนร่วม ซึ่งหมายถึง ครูและนักเรียนและตัวกระบวนการเองซึ่งหมายถึงกระบวนการต่างๆ ในการเรียนการสอนโดยมีตัวแปร 4 กลุ่ม คือ ครู นักเรียน หลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 13-15) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาว่า การจัดการเรียนการสอนให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ให้มีความสามารถทางความคิด มีความสามารถในการแสวงหาและสร้างความรู้ และมีคุณธรรม จริยธรรมสอดคล้องตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษานั้นมี หลายวิธี แต่จุดเน้นสำคัญของวิธีการเหล่านั้น คือการให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ให้นักเรียนได้คิด ลงมือปฏิบัติ และแสวงหาความรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบต่างๆ ต้องจัดให้มี องค์ประกอบการเรียนทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ การรับรู้ การบูรณาการความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้โดยใช้เทคนิคต่างๆ ให้สอดคล้องกับวิธีการสอนที่เลือกใช้ เช่น

1. การรับรู้ คือการแสวงหา และรับข้อมูล ข้อความรู้จากประสาทสัมผัส ต่างๆ เช่น ค้นคว้าจากหนังสือเอกสาร สื่อเทคโนโลยี คู่มือ วัสดุ ทัศน ญาณการสาธิต ทำการทดลอง ฟังจากครู สื่อหรือบุคคลอื่น เป็นต้น

2. การบูรณาการความรู้ เป็นการนำข้อมูลข่าวสาร ความรู้ใหม่มาคิด ทำความเข้าใจและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ หรือ โครงสร้างความรู้เดิมเพื่อขยาย หรือ สร้างความรู้ใหม่ เช่น อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำแผนภูมิความคิดรวบยอด ตอบคำถาม แบบปลายเปิด เขียนบรรยาย อธิบายความรู้ เป็นต้น

3. การประยุกต์ใช้ คือการนำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา หรือ ทำงานในชีวิตประจำวัน เช่น ทำโครงการ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นใน โรงเรียน หรือชีวิตประจำวันเขียน รายงานเชิงวิเคราะห์ วิจารณ์ เสนอแนะนำ การนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน การทำกรณีศึกษา เป็นต้น

การจัดการเรียนการสอนถ้าขาดส่วนใดส่วนหนึ่งจะไม่เกิดการเรียนรู้แท้จริง เช่น ถ้าให้นักเรียนได้รับรู้อย่างเดียว โดยฟังการบรรยายจากครูแล้วไม่มีการอธิบาย หรือวิเคราะห์ นักเรียนก็จะเรียนรู้แบบจดจำความรู้ ทำให้รู้แคบ และอาจนำไปใช้ไม่ได้ ดังนั้นครูจึงต้องจัดการเรียน การสอนให้มีองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน

การจัดการเรียนการสอนแบบต่างๆ ที่มีหลักการและองค์ประกอบการเรียนรู้ ทั้ง 3 ส่วนมีหลายวิธี จะได้นำเสนอพอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

1. การเรียนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา
2. การเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการสร้างวินัย
3. การเรียนการสอนแบบบูรณาการ
4. การเรียนรู้โดยการค้นคว้าด้วยตนเอง
5. การเรียนรู้แบบร่วมมือ
6. การเรียนรู้จากการทำโครงการ
7. การเรียนรู้โดยวิธีกรณีศึกษา
8. การเรียนรู้จากห้องปฏิบัติการทางภาษา
9. การเรียนรู้จากห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์
10. การเรียนรู้จากห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์
11. การเรียนรู้จากห้องสมุด

นอกจากนี้ยังมีวิธีการสอนอื่นๆ อีกที่เน้นให้นักเรียนได้คิดและสร้างความรู้ที่ครูจะสามารถเลือกใช้ได้เช่น สถานการณ์จำลอง บทบาทสมมติ การแก้ปัญหาในกลุ่มสัมพันธ์ การศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ โดยมีกิจกรรมให้เด็กทำ การสอนเป็นกิจกรรมที่ครูทำ ทั้ง 2 ประการนี้จึงเรียกรวมกันว่า การเรียนการสอน ซึ่งมีหลักปฏิบัติคือ กระบวนการเรียนมีความสำคัญเท่ากับเนื้อหา นักเรียนเป็นผู้แสดง ครูเป็นผู้กำกับการแสดงนักเรียน ค้นหาความรู้และตัดสินใจด้วยตนเอง ปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎีใช้วิธีหลายอย่างและเป็นกระบวนการกลุ่ม

3.3.3 การวัดผลประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน ได้มีผู้ให้แนวคิดไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 ข :157) ได้ให้ความเห็นว่า การประเมินผลการเรียนเป็นกระบวนการหนึ่งของการเรียนการสอนที่ใช้เป็นเครื่องมือตรวจสอบความสามารถของนักเรียน และเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินการตามแนวทางของหลักสูตร ซึ่งครูผู้สอนมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องทำการประเมินอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะๆ แล้วนำผลไปพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ทั้งนี้จะต้องเป็นไปตามระเบียบกระทรวง ศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผล

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2534 : 198) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการวัดผล และประเมินผลว่า การวัด (Measurement) เป็นกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้กับวัสดุ สิ่งของหรือบุคคลตามความมุ่งหมายและเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างที่ปรากฏอยู่ในสิ่งที่จะวัดนั้นๆ ส่วนการประเมินผล (Evaluation) เป็นการพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพคุณค่า ความจริงและการกระทำ บางทีขึ้นอยู่กับ การวัดเพียงอย่างเดียว

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 ก : 57) ได้กล่าวถึงวิธีการประเมินผลการเรียนไว้ว่า

1. การประเมินผลก่อนเรียน เพื่อวัดพื้นฐานความรู้ และทักษะของผู้เรียนในเรื่องที่จะเรียนและเป็นการส่งเสริมผู้เรียนที่มีพื้นฐานไม่เพียงพอ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียน
2. การประเมินผลระหว่างเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนของผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้อย่างครบถ้วน

3. การวัดผลกลางภาค เป็นการสรุปผลการเรียนในช่วงระยะเวลาหนึ่งว่า ผู้เรียนคงสภาพความรู้และทักษะที่สำคัญๆ สำหรับเป็นพื้นฐานการเรียนเป็นข้อมูลให้ผู้สอนนำไปปรับปรุงหรือพัฒนาการเรียนการสอน เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ

4. การประเมินคุณลักษณะ เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรมด้านจริยธรรม ค่านิยม

5. การประเมินผลปลายภาคเรียน เพื่อสรุปผลการเรียนตลอดภาคเรียน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2541 : 9) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลว่า การวัดผลเป็นกิจกรรมที่ต้องเกิดขึ้นก่อน จึงจะทำการประเมินได้ ส่วนการทดสอบเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งของการวัดผล การประเมินผลที่ดีต้องอาศัย หลักการวัดผลที่ดี และต้องใช้คุณธรรมอันสูงส่งเพราะการวัดผลมีประโยชน์ต่อครูและผู้บริหาร ดังนี้

ประโยชน์ต่อครู

1. เป็นข้อมูลให้ครูได้เตรียมการสอนได้ดียิ่งขึ้น
2. ช่วยให้ครูได้รู้จักนักเรียนในด้านต่างๆ ละเอียดยิ่งขึ้น
3. ช่วยให้ครูสามารถรายงานผลการศึกษาให้นักเรียน ผู้ปกครอง อาจารย์ฝ่ายแนะแนว และสถาบันการศึกษาที่นักเรียนจะไปเรียนต่อ ได้ทราบ

ประโยชน์ต่อผู้บริหาร

1. ช่วยในการวางแผนการเรียนการสอน และการบริหารโรงเรียนได้ถูกต้องยิ่งขึ้น
2. ช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2540 ก : 72) ได้ให้หลักการประเมินไว้ว่า

1. เป้าหมายสูงสุด คือพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพที่มีอยู่ โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงให้มากที่สุด
2. ตรวจสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน ให้มีการสะสมผลงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียนเพื่อตรวจสอบว่า ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
3. เน้นการวัดตามสภาพจริง เพื่อแสดงผลสัมฤทธิ์และความก้าวหน้า โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมและค้นหาความสามารถด้วยตนเอง จะเป็นการพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ได้

กระทรวงศึกษาธิการ (2540 ข : 6-7) บอกว่าเกณฑ์ของการประเมินผลที่ดี มีดังนี้

1. การประเมินผลต้องมีความตรง (Valid) คือจะต้องสามารถให้ข้อมูลที่สอดคล้องกับเป้าหมาย จุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่กำหนด

2. การประเมินผลจะต้องไม่ใช้การทดสอบเลือกตอบที่สอบเป็นกลุ่ม เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ และตัดสินผลการเรียนเท่านั้น

3. การประเมินผลจะต้องเกี่ยวข้องกับการสังเกตซ้ำๆ หลายครั้ง ซึ่งจะช่วยให้ครูค้นพบพฤติกรรมของนักเรียนอย่างแท้จริง หลีกเลี่ยงการตัดสินใจ

4. การประเมินจะต้องเกี่ยวข้องกับการสังเกตซ้ำๆ หลายๆ ครั้ง ซึ่งจะช่วยให้ครูค้นพบพฤติกรรมของนักเรียนอย่างแท้จริง หลีกเลี่ยงการตัดสินใจอย่างรวดเร็วเมื่อพบพฤติกรรมที่ไม่ปกติของนักเรียน

5. การประเมินจะต้องดำเนินการต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งประเมินนักเรียนแต่ละคน จะเปรียบเทียบความก้าวหน้าของตนเองมากกว่าจะเปรียบเทียบกับกลุ่ม

6. การประเมินต้องใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

7. ข้อมูลจากการประเมินผลจำเป็นต้องนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของเด็กแต่ละคน

กระทรวงศึกษาธิการ (2540 ก : 42-43) ว่าการประเมินผลตามหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนจะสร้างความตระหนักให้เด็กสำนึกว่าทุกสิ่งที่ได้เรียนรู้และมีความเข้าใจจะต้องมีการประเมินข้อมูลที่ได้รับการประเมิน เด็กจะนำไปใช้สำหรับการจัดกิจกรรมและโครงการ ให้เด็กเรียนรู้ต่อไปอีก หลักสูตรบูรณาการจะทำให้การสอนและการประเมินผล มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกันอย่างยิ่ง เด็กจะได้ทำโครงการในรูปลักษณะต่างๆ กันมากมาย ครูเองก็สามารถพิจารณาตัดสินใจถึงการสอนในขั้นต่อไปได้โดยพิจารณาจากประเด็นปัญหา ต่อไปนี้

1. นักเรียนเข้าใจถึงสาระสำคัญที่นำเสนอหรือไม่
2. นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้หรือไม่
3. นักเรียนเชื่อมโยงความเข้าใจ ระหว่างแนวคิดกับสาระสำคัญที่นำเสนอในบทเรียนต่างๆ หรือไม่
4. นักเรียนเลือกทางอย่างไร
5. นักเรียนกำลังหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องอะไรอยู่

กระทรวงศึกษาธิการ (2540 ก : 12) ว่าการวัดผลและประเมินผล มีประโยชน์

ดังนี้

1. ทำให้ทราบเป้าหมายในระดับโรงเรียน

2. ทำให้ทราบว่าวัสดุหลักสูตรต่างๆ มีสิ่งใดที่เหมาะสมสิ่งใดควรปรับปรุง
3. ทราบคุณภาพของครูว่าจะต้องพัฒนาและปรับปรุงอย่างไร โดยนำมาจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน ได้อย่างสอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่
4. ทราบปัญหาการจัดการเรียนการสอนและปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ
5. ทราบปัจจัยความต้องการของผู้เรียน เพื่อหาความช่วยเหลือและสนับสนุนได้ทันเวลา
6. ทราบประสิทธิภาพของการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาและแนวคิด ในการพัฒนาจัดสรรงบประมาณให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
7. ทราบความก้าวหน้าของการจัดการศึกษา และเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ทราบ

สรุปได้ว่า การวัดผลประเมินผล เป็นกระบวนการหนึ่งของการเรียนการสอนที่ใช้เป็นเครื่องมือตรวจสอบความสามารถของนักเรียนและตัวบ่งชี้ความสำเร็จซึ่งเป็นการปฏิบัติงานวิชาการซึ่งต้องมีการดำเนินการ โดยสร้างเครื่องมือการวัดผลและจัดทำเอกสารต่างๆ ให้ถูกต้องตามระเบียบมีผู้รับผิดชอบจัดเก็บให้ปลอดภัยเรียบร้อยเป็นปัจจุบัน

ความหมายของการเทียบโอนผลการเรียน

ได้ให้ข้อสรุปเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาในการเทียบโอนผลการเรียนไว้ว่าการเทียบโอนผลการเรียนนั้นย่อมต้องเป็นการนำเอาผลการเรียนจากการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย หรือทั้งสองรูปแบบผสมกัน โดยนำมาเทียบกับการศึกษาในระบบเป็นหลัก

การเทียบโอนผลการเรียนของการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบหมายความว่า การนำเอาผลการเรียนของการศึกษาในระบบหรือการศึกษานอกระบบของบุคคลที่สะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบกัน ไม่ว่าผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม มาเป็นผลการเรียนส่วนหนึ่งของหลักสูตร หรือการนำผลการเรียน การฝึกอบรม หรือการ โอนย้ายรายวิชา หรือหมวดวิชาของบุคคลจากหลักสูตรที่กำลังเรียนไปหลักสูตรอื่น หรือเปลี่ยนวิชาเอกและวิชาโทหรือเรียนไม่จบ ในรูปแบบการศึกษาต่าง ๆ ไปศึกษาต่อในระดับเดียวกัน โดยยึดวัตถุประสงค์และ โครงสร้างของหลักสูตรและคำอธิบายรายวิชาที่จะรับโอนเป็นหลักในการยกเว้นบางรายวิชาหรือบางหมวดวิชา มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาส

ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนหลักสูตรที่เหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละบุคคลโดยสามารถเปลี่ยนแนวทางการศึกษาของบุคคลหรือย้ายที่เรียนไม่ต้องเริ่มต้นใหม่

การเทียบโอนผลการเรียนของการศึกษาตามอัธยาศัย หมายความว่า การนำความรู้และทักษะจากประสบการณ์จริง หรือทักษะอาชีพหรือทักษะอื่น ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น ที่บ้าน ชุมชน ที่ทำงาน งานอดิเรก และนันทนาการ รวมทั้งการฝึกอบรม การฝึกงาน การประกอบอาชีพ การอาสาสมัคร ทักษะศึกษา การอภิปราย หรือ กรณีอื่นๆ ที่มีผลการเรียนรู้เป็นตัวบ่งชี้โดยมีการประเมินความรู้ ความเข้าใจ คุณธรรมจริยธรรม ทักษะและประสบการณ์ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อเทียบความรู้กับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหาสาระของรายวิชาใดวิชาหนึ่งหรือหมวดวิชาใดหมวดวิชาหนึ่งของหลักสูตรในระบบเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีประสบการณ์ในวิชาการ วิชาชีพ หรือมีความเชี่ยวชาญในแขนงต่างๆ ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

1. การเทียบระดับการศึกษา

1.1 การเทียบระดับการศึกษาในระบบ เป็นการนำผลการเรียนความรู้ที่ได้จากการศึกษาในระบบ ทั้งการศึกษาจากต่างประเทศและภายในประเทศประเภทสามัญศึกษา และประเภทอาชีวศึกษา การศึกษาเฉพาะทางมาเทียบเท่ากับการศึกษาในระบบในระดับใด ระดับหนึ่ง แนวดำเนินการเทียบระดับการศึกษา ดังนี้

1.1.1 เป็นการพิจารณาเทียบระดับ จากหลักฐานการศึกษาที่แสดงระบบ การศึกษาตามหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง ในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญา

1.1.2 เป็นการเทียบเคียงหลักสูตร และสิ่งที่กำหนดเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอนกับหลักสูตรระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ที่อยู่ในระดับเดียวกันตามกรอบหลักสูตรที่กำหนด

1.1.3 หน่วยงานกลางเป็นผู้พิจารณาเทียบระดับการศึกษาในระบบ และเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดทำระเบียบ หลักเกณฑ์ ประกาศ แนวปฏิบัติเอกสารและข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเผยแพร่ให้ทราบทั่วกัน

1.1.4 ผู้ขอเทียบระดับการศึกษาในระบบ ได้แก่ บุคคล หน่วยงาน สถานศึกษา สถาบันการศึกษา

1.1.5 ผู้ที่ได้รับการยอมรับให้เทียบระดับการศึกษาจะได้รับเอกสาร หลักฐานแสดงผลการเทียบระดับการศึกษา

1.2 การเทียบระดับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการนำผลการเรียน ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ที่ได้จากการศึกษานอกระบบที่ไม่แบ่งระดับ และการศึกษาตามอัธยาศัยมาประเมินเพื่อเทียบเท่าการศึกษาระดับใดระดับหนึ่ง แนวดำเนินการเทียบระดับการศึกษาให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และระเบียบของกระทรวง ศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินเทียบระดับการศึกษาซึ่งมีแนวดำเนินการ ดังนี้

1.2.1 การเทียบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้สถานศึกษา ที่รัฐมนตรีกำหนดให้เป็นหน่วยงานเทียบระดับการศึกษา ดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการ จำนวนไม่เกิน 5 คน โดยเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ในสาขาวิชาของการศึกษาระดับนั้น จำนวนไม่น้อยกว่า 3 คน และมีความรู้และประสบการณ์ด้านการวัดผลประเมินผล จำนวน 1 คน

1.2.2 ผู้ขอเทียบระดับการศึกษา ต้องไม่เป็นผู้ที่กำลังศึกษา อยู่ในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในระบบ หรือการศึกษานอกระบบที่แบ่งระดับเช่นเดียวกับการ ศึกษาในระบบ

1.2.3 ผู้ขอเทียบระดับการศึกษาต้องสำเร็จการศึกษาใน ระดับการศึกษาต่ำกว่าระดับที่ประสงค์จะขอเทียบหนึ่งระดับ ยกเว้นการขอเทียบระดับ ประถมศึกษา

1.2.4 สถานศึกษาต้องกำหนดระยะเวลาที่ให้มี การเทียบ ระดับการศึกษา โดยประกาศเป็นการทั่วไปอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

1.2.5 การประเมินเทียบระดับการศึกษา ให้ประเมินให้ ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ ตามมาตรฐานของหลักสูตร โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ผลการประเมินจะได้เป็น“ผ่าน-ไม่ผ่าน” หากไม่ผ่านการประเมินสามารถเก็บสะสมผลการประเมินไว้ได้ 5 ปี

1.2.6 ผู้ผ่านการประเมินเทียบระดับการศึกษา จะได้รับ ใบประกาศนียบัตรเป็นหลักฐานแสดงการเทียบระดับการศึกษา

สรุปได้ว่า การเทียบโอนผลการศึกษา ประกอบด้วย การเทียบโอน ระดับการศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียน ซึ่งการเทียบระดับการศึกษานั้นเป็นการนำ ผลการเรียน ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในระบบ ทั้งจากต่างประเทศ ในประเทศประเภทสามัญ ศึกษา และประเภทอาชีวศึกษา การศึกษาเฉพาะทางมาเทียบกับการศึกษาในระบบในระดับใด ระดับหนึ่งในส่วนของการเทียบโอนผลการเรียนนั้น เป็นการนำผลการเรียนซึ่งเป็นความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของผู้เรียนที่เกิดจากการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยมาประเมินเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง

2. การเทียบโอนผลการเรียน

การเทียบโอนผลการเรียน เป็นการนำผลการเรียนซึ่งเป็นความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของผู้เรียนที่เกิดจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยมาประเมินเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง

แนวดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการเทียบโอนผลการเรียน ดังนี้

1. ผู้ขอเทียบโอนต้องขึ้นทะเบียนเป็นนักเรียน หรือนักศึกษาของสถานศึกษาใดสถานศึกษาหนึ่ง โดยสถานศึกษาดังกล่าวดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนในภาคเรียนแรกที่ขึ้นทะเบียนเป็นนักเรียน หรือนักศึกษา ยกเว้นกรณีมีเหตุผลจำเป็น
2. จำนวนหมวดวิชา รายวิชา จำนวนหน่วยการเรียนรู้ที่จะรับเทียบโอนและอายุของผลการเรียนที่จะนำมาเทียบโอน ให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษา ทั้งนี้ เมื่อเทียบโอนแล้วผู้ขอเทียบโอนต้องมีเวลาเรียนอยู่ในสถานศึกษาที่รับเทียบโอน ไม่น้อยกว่า 1 ภาคเรียน
3. ในกรณีที่มีเหตุผลจำเป็นระหว่างเรียน ผู้เรียนสามารถแจ้งความจำนงขอไปศึกษารายวิชาในสถานศึกษาอื่น แล้วนำผลมาเทียบโอนได้โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษา
4. การเทียบโอนผลการเรียนให้ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการเทียบโอนผลการเรียน จำนวน ไม่น้อยกว่า 3 คน แต่ไม่เกิน 5 คน
5. การเทียบโอนให้ดำเนินการ ดังนี้
 - 5.1 กรณีผู้ขอเทียบโอนมีผลการเรียนมาจากหลักสูตรต่างๆ ให้นำหมวดวิชา รายวิชาที่มีจุดประสงค์และเนื้อหาสอดคล้องกัน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 มาเทียบโอนผลการเรียนได้ และพิจารณาให้ระดับผลการเรียนให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่รับเทียบโอน
 - 5.2 กรณีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ให้พิจารณาจากเอกสาร หลักฐาน (ถ้ามี) โดยให้มีการประเมินด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย และให้ระดับผลการเรียนตามเกณฑ์การประเมินผลการเรียนของหลักสูตรที่รับเทียบโอน (กรมวิชาการ, 2545 ข : 33-35)

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน ถือว่าเป็นเครื่องมือตรวจสอบผลการทำงานของครูผู้สอน ซึ่งจะเป็นตัวชี้บ่งถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนว่ามีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงบรรลุดังวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดหรือไม่ ทั้งนี้

จะต้องมีการเตรียมเครื่องวัดและประเมินให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวัดและประเมินผลด้วย โดยต้องคำนึงถึงระดับชั้นความแตกต่างระหว่างบุคคล และมีค่าความเชื่อถือได้ในระดับดี เมื่อวัดและประเมินผลแล้วจะทำให้สามารถพัฒนาผู้เรียนและปรับปรุงกระบวนการเรียน การสอนของครูให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายได้เป็นอย่างดี

3.3.4 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 และมาตรา 30 ได้ให้ ความสำคัญกับการนำวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยกำหนดให้สถานศึกษาและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการคือ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ และ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มีความรอบรู้ และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อม กันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ นอกจากนี้สถานศึกษาควรพัฒนา กระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพโดยการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถทำการวิจัยเพื่อ พัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งในที่นี้จะนำเสนอการวิจัย ที่นิยมใช้วิจัยในการศึกษาขั้นพื้นฐานมากที่สุดคือ การวิจัยในชั้นเรียน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยในชั้นเรียน

ความหมายของการวิจัยในชั้นเรียน (Classroom Action Research)

การวิจัยในชั้นเรียน เป็นหน้าที่สำคัญของครูที่ต้องจัดทำควบคู่กับ การจัด การเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ครูต้องใช้การบูรณาการทั้งความรู้ ทฤษฎี และการปฏิบัติในการคิดค้นวิธีสอน สื่อ นวัตกรรมต่างๆ ผสานกับแนวคิดพื้นฐานของการวิจัย ในการประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผนและพัฒนาคุณภาพผู้เรียน หรือแก้ปัญหาที่พบในการจัดการ เรียนการสอนในชั้นเรียนการวิจัยในชั้นเรียนเป็นทักษะที่ครูต้องฝึกฝนให้เกิดความชำนาญการ อันเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของความเป็นครูมืออาชีพ ในยุคของการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามนัยแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 (5) (สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 ข : 22) กำหนดให้ครูใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ เรียนรู้ ขณะเดียวกันในสภาพการปฏิบัติจริง ครูที่จะพัฒนาผู้เรียน โดยการใช้การวิจัยจำนวน ไม่น้อยที่ประสบปัญหากับการทำวิจัยไม่รู้จะเริ่มที่ตรงไหน ไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง เมื่อเริ่มต้น ได้ แล้วจะทำให้ได้ประสบผลสำเร็จหรือไม่ คำถามเหล่านี้มีจุดเริ่มต้นที่ตัวครู จะต้องเป็นผู้ที่เสียสละและทุ่มเทความพยายาม รวมถึงความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาผู้เรียนควบคู่ ไปกับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จึงจะเกิดผลอย่างแท้จริงซึ่งมีผู้ให้ความหมายของ การวิจัยในชั้นเรียนไว้ดังนี้

ทัศนา แคมณี (2540 : 5) การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง การวิจัยที่ทำในบริบทของชั้นเรียน และมุ่งนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน เป็นการนำกระบวนการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาครูให้รู้ความเป็นเลิศ และมีความอิสระทางวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 6) การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง การวิจัยที่ทำโดยครูในชั้นเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนมีการดำเนินการที่มีแผนชัดเจนกระทำอย่างรวดเร็วสามารถนำผลมาใช้ทันที ในระหว่างทำการวิจัย จะมีการสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานต่างๆ ซึ่งผลที่ได้ก็นำมาปรับปรุงการเรียนการสอนโดยมีจุดเน้นที่เป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียนมากที่สุดกระบวนการทำวิจัยในชั้นเรียนจะมีการทำอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะได้ผลตามเป้าหมายที่ต้องการ

ประกอบ มณีโรจน์ (2544 : 4) ได้สรุปความหมายของการวิจัยในชั้นเรียนว่า การวิจัยในชั้นเรียนเป็นบทบาทของครูในการแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในบริบทของชั้นเรียน โดยทำพร้อมๆ กันไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติด้วยกระบวนการที่เรียบง่าย และเชื่อถือได้

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2544 : 19) ได้ให้ความหมายของการวิจัยในชั้นเรียนไว้ว่า การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง การวิจัยโดยครูผู้สอนเพื่อแก้ปัญหา หรือพัฒนาการเรียนการสอนที่ครูรับผิดชอบ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น และจบด้วยการใช้นวัตกรรมแก้ปัญหา

วาโร เฟ็งสวัสดิ์ (2544 : 2) การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง วิธีการ หรือกระบวนการที่ได้มาซึ่งความรู้ หรือคำตอบซึ่งครูเป็นผู้จัดทำขึ้นเอง โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ในการแก้ปัญหการเรียนการสอนในชั้นเรียนของตน

สุวิมล ว่องวานิช (2544 : 11) การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง การวิจัยที่ทำโดยครูผู้สอนในห้องเรียนเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียนและนำผลมาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึงกระบวนการแก้ปัญหาในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนในอันที่จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ความสำคัญของการทำวิจัยในชั้นเรียน

การวิจัยในชั้นเรียน เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ปัญหการเรียนการสอนในชั้นเรียน มีผู้ให้ความสำคัญของการวิจัยในชั้นเรียนไว้ ดังนี้

1. ให้โอกาสครูในการสร้างองค์ความรู้ ทักษะทำการวิจัยการประยุกต์ใช้ การตระหนักถึงเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้ที่จะเปลี่ยนแปลงโรงเรียนให้ดีขึ้น
2. เป็นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงหรือสะท้อนผลของการทำงาน

3. เป็นประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติโดยตรง เนื่องจากช่วยพัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ

4. ช่วยทำให้เกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง และเกิดการเปลี่ยนแปลงผ่านกระบวนการทำวิจัยในที่ทำงานซึ่งเป็นประโยชน์ต่อองค์กร เนื่องจากนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติและการแก้ปัญหา

5. เป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติในการทำวิจัยทำให้กระบวนการวิจัยมีความเป็นประชาธิปไตย ทำให้เกิดการยอมรับในความรู้ของผู้ปฏิบัติ

6. ช่วยตรวจสอบวิธีการทำงานของครูที่มีประสิทธิผล

7. ทำให้ครูเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ประโยชน์ของการวิจัยในชั้นเรียน

1. เป็นการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

2. เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการพัฒนาวิชาชีพครู

3. ความก้าวหน้าในวิชาชีพครู

ลักษณะการวิจัยในชั้นเรียน

1. การวิจัยในชั้นเรียน มีลักษณะเป็นการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) จุดมุ่งหมายของการวิจัยลักษณะนี้ ก็เพื่อใช้ผลการวิจัยเพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาทันที ไม่ต้องพัฒนาทฤษฎี หรือใช้ผลในแง่อื่น เช่น มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการสอนของครู ปรับปรุงการปฏิบัติงานในโรงเรียน

2. เกิดขึ้นในชั้นเรียนเกี่ยวกับการเรียนการสอน

3. ผู้วิจัยก็คือ ครู

4. ตัวครูเป็นผู้สะท้อน (Reflect) ความรู้หรือข้อค้นพบออกมา

กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน

กระบวนการวิจัยในชั้นเรียนเป็นลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีผู้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยในชั้นเรียน ดังนี้

ประวิต เอราวรรณ์ (2542 : 5-7) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยในชั้นเรียนไว้ว่า การวิจัยในชั้นเรียนมีกระบวนการที่ต่อเนื่องและเป็นระบบ คือ เริ่มต้นจากการสำรวจสภาพการปฏิบัติงานว่ามีปัญหาอะไร วางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาลงมือปฏิบัติตามแผนแล้วสะท้อนผลการปฏิบัติเพื่อเริ่มต้นใหม่ ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

1. การสำรวจสภาพการปฏิบัติงาน (Reconnaissance) เป็นขั้นตอนของการสำรวจสภาพการปฏิบัติงานของครูว่ามีปัญหาอะไรบ้าง แล้ววิเคราะห์ปัญหาว่าปัญหาเหล่านั้นมีสาเหตุมาจากอะไร และจะสามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขสภาพการปฏิบัติงานในส่วนใดได้บ้าง ซึ่งครูสามารถสำรวจได้จากกิจกรรมการเรียนการสอน พฤติกรรมนักเรียน สภาพแวดล้อมและบริบทต่างๆ ของโรงเรียน การสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าวจะนำไปสู่ การเข้าใจปัญหาอย่างชัดเจน และสามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และกำหนดวัตถุประสงค์ ของการวิจัยได้

2. การวางแผน (Planning) เป็นขั้นตอนสำหรับกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดวิธีการ และวางแผนเพื่อลงมือปฏิบัติ ในการค้นหาคำตอบหรือพัฒนานวัตกรรม และการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงสภาพการปฏิบัติงานที่เป็นปัญหา

3. การลงมือปฏิบัติ (Action) เป็นขั้นตอนของการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้

4. การสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection) หลังจากมีการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาตามแผนจนปรากฏผลแล้ว นักวิจัยต้องมีการสะท้อนผลการปฏิบัติว่า มีสิ่งใดเกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาไปบ้าง เพื่อสรุปผลและวางแผนปรับปรุงใหม่ หรือแก้ปัญหาคือใหม่ต่อไป

วรรณวิไล พันธุ์สีดา (2543 : 7) ได้นำเสนอกระบวนการวิจัยในชั้นเรียนเป็น 12 ก้าว ดังนี้

ก้าวที่ 1 ระบุปัญหา

ก้าวที่ 2 ศึกษาอาการ

ก้าวที่ 3 ผสมผสานวิธี

ก้าวที่ 4 มีกระบวนการพัฒนา

ก้าวที่ 5 สรรหานวัตกรรม

ก้าวที่ 6 จัดทำโครงสร้าง

ก้าวที่ 7 วางแผนการใช้

ก้าวที่ 8 ใส่ใจประมวลผล

ก้าวที่ 9 ค้นหาความสำเร็จ

ก้าวที่ 10 เบ็ดเสร็จเขียนเค้าโครง

ก้าวที่ 11 โยงสรุปรายงาน

ก้าวที่ 12 สานต่อการพัฒนา

สรุปได้ว่า การวิจัยในชั้นเรียน เป็นหน้าที่สำคัญของครูผู้สอน ที่ต้องจัดทำควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบซึ่งครูต้องบูรณาการทั้งความรู้ ทฤษฎี การปฏิบัติ การคิดกับวิธีการสอน สื่อ นวัตกรรมต่างๆ เพื่อผสมกับแนวคิดพื้นฐานของการวิจัยประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผนและพัฒนาผู้เรียนหรือแก้ไขปัญหาที่พบในการจัดทำกรเรียนการสอนในชั้นเรียน

3.3.5 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา

สื่อเป็นตัวกลาง หรือสิ่งต่างๆ ที่เป็นพาหนะนำความรู้ หรือสารสนเทศระหว่างผู้สื่อกับผู้รับ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ รูปภาพ วัสดุฉาย สิ่งพิมพ์ และอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ ก็คือสื่อที่ใช้ในการสื่อสาร และเมื่อนำสิ่งเหล่านี้มาใช้ในการเรียนการสอนแล้วเราเรียกสื่อเหล่านี้ว่า สื่อการเรียนการสอน ซึ่งหมายถึงสิ่งต่างๆ ที่ผู้สอนและผู้เรียนนำมาใช้ในระบบการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1. ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

ได้มีนักเทคโนโลยีการศึกษาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

กิดานันท์ มลิทอง (2540 : 79) สื่อการสอน หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเทปบันทึกเสียง สไลด์ วิทยุ โทรทัศน์ วัสดุทัศน แผนภูมิ ภาพนิ่ง ฯลฯ ซึ่งบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน สิ่งเหล่านี้เป็นวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพที่นำมาใช้ในเทคโนโลยีการศึกษาเป็นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการสอนของผู้สอนส่งไปถึงผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้ได้เป็นอย่างดี

ไฮนิช, โมแลนดา และรัสเซล (Heinich, Molenda and Russel. 1985 : 5) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการสอนไว้ว่า สื่อการสอน หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตามไม่ว่าจะเป็น สไลด์ โทรทัศน์ วิทยุ เทปบันทึกเสียง ภาพถ่าย วัสดุฉาย และวัสดุสิ่งตีพิมพ์ซึ่งเป็นพาหนะในการนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลไปยังผู้รับ เมื่อนำมาใช้กับการเรียนการสอน หรือส่งเนื้อหาความรู้ไปยังผู้เรียนในกระบวนการเรียนการสอน เรียกว่า สื่อการสอน

บราวน์ และคนอื่นๆ (Brown and others. 1993 : 584) กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึงจำพวกอุปกรณ์ทั้งหลายที่สามารถเสนอความรู้ให้แก่ผู้เรียนจนเกิดผลการเรียนที่ดี ทั้งนี้รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่เฉพาะที่เป็นวัสดุหรือเครื่องมือเท่านั้น เช่น การศึกษานอกสถานที่ การสาธิต การทดลอง ตลอดจนการสัมภาษณ์ เป็นต้น

เกอร์ลัช และอีลี (Gerlach and Ely. 1979 : 243) ได้ให้คำจำกัดความของสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอนคือ บุคคล วัสดุหรือเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งทำให้ นักเรียนได้รับความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ครู หนังสือและสิ่งแวดล้อมของ โรงเรียนจัดเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึงตัวกลางหรือพาหนะที่เป็นตัวที่ช่วยนำ และถ่ายทอดสาระความรู้จากครูผู้สอนหรือจากแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียนเพื่อให้ผู้สอนและผู้เรียนสามารถบรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ได้เร็วขึ้นในเวลาที่จำกัด

2. ประเภทสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ นักเทคโนโลยีการศึกษาได้แบ่งประเภทสื่อการเรียนการสอนไว้ดังต่อไปนี้

กิดานันท์ มลิทอง (2543 : 255 ; อ้างอิงมาจาก Dale) ได้แบ่งสื่อการสอนออกเป็น 11 ประเภท โดยพิจารณาจากลักษณะของประสบการณ์ที่ได้รับจากสื่อการสอน โดยยึดความเป็นรูปธรรมและนามธรรม (Concrete and Abstract) เป็นหลักในการแบ่งประเภท และได้แบ่งประเภทสื่อการสอนในรูปกรวยประสบการณ์ (The Cone of Experience) โดยให้สื่อที่มีความเป็นรูปธรรมมากที่สุด ไปไว้ที่ฐานกรวย สื่อที่เป็นนามธรรมน้อยที่สุดไปไว้ที่ยอดกรวย ดังนี้

1. ประสบการณ์ตรงที่มีความหมาย เป็นประสบการณ์ที่ ผู้เรียนได้รับจากความเป็นจริง ผู้รับประสบการณ์ได้รับ โดยการผ่านทางประสาทสัมผัสของจริงในชีวิตคนซึ่งมีความหมายต่อผู้ได้รับประสบการณ์

2. ประสบการณ์ เป็นประสบการณ์จำลองแบบจากของจริง เพราะอาจมีขนาดใหญ่หรือมีความซับซ้อนเกินไปถ้าใช้ของจำลองอาจทำให้เข้าใจได้ง่ายกว่าได้แก่ ของตัวอย่าง หุ่นจำลอง

3. ประสบการณ์นาฏการ เป็นการมีส่วนร่วมในการแสดง ประสบการณ์ได้จากการศึกษาเนื้อเรื่องที่จะแสดง การจัดฉาก การบอกบท การแต่งบทละคร

4. การสาธิต เป็นการให้ดูตัวอย่างประกอบอธิบายการสาธิตที่ดี ต้องมีอุปกรณ์ประกอบ เช่น การสาธิตทดลองทางวิทยาศาสตร์

5. การศึกษานอกสถานที่ หมายถึงการพาผู้เรียน ไปศึกษานอกสถานที่ เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ และความรู้กว้างขึ้น ซึ่งไม่สามารถจัดได้ในห้องเรียน
 6. นิทรรศการ หมายถึง การแสดงสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ ความรู้แก่ผู้ดู โดยการรวมเอาหุ่นจำลอง การสาธิต แผนภูมิ ฯลฯ แสดงเอาไว้
 7. โทรทัศน์การศึกษา ทำให้ผู้เรียนได้เห็นภาพและได้ยินเสียง เหตุการณ์และความเป็นไปต่างๆ พร้อมกันกับที่มีการถ่ายทอดเหตุการณ์นั้นๆ อยู่
 8. ภาพยนตร์ เป็นการจำลองเหตุการณ์มาให้ผู้เรียนได้ดู ได้ฟัง ใกล้เคียงกับความเป็นจริงแม้จะไม่ใช้เวลาเดียวกันกับเหตุการณ์จริง สามารถใช้ได้ ในการประกอบการสาธิตเพราะเปิด โอกาสให้ผู้ดู ได้เห็นเหตุการณ์อย่างใกล้ชิด
 9. ภาพนิ่ง ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพวาด แผ่นโปสเตอร์ สไลด์ การบันทึกเสียงต่างๆ และวิทยุ สามารถใช้กับการเรียนเป็นกลุ่ม หรือรายบุคคล ภาพสามารถ จำลองความเป็นจริงให้เราได้ศึกษา ส่วนวิทยุและการบันทึกเสียงให้ความรู้แก่ผู้ฟัง โดยไม่ต้องอ่าน
 10. ทัศนสัญลักษณ์ ได้แก่ แผนภาพ แผนภูมิ แผนสถิติ ภาพโฆษณา การ์ตูน ซึ่งมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ สำหรับการถ่ายทอดความหมายนำมาใช้แทน ความหมายที่เป็นข้อเท็จจริง
 11. วจนสัญลักษณ์ ได้แก่ คำพูด ตัวหนังสือ ตัวอักษรผู้ที่จะเข้าใจสัญลักษณ์นี้ได้ต้องอาศัยประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐานมากพอสมควร
- สรุปได้ว่า ประเภทสื่อการเรียนการสอนสามารถแบ่งออกได้โดยพิจารณา จากลักษณะของประสบการณ์ที่ได้จากสื่อการสอนและได้แบ่งประเภทสื่อ การสอนในรูปกรวย ประสบการณ์
- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
RAJABHARAT UNIVERSITY
3. หลักการใช้สื่อการเรียนการสอน
- จริยา เหนียนเฉลย (2542 : 7-9) ได้กล่าวถึงการใช้สื่อการเรียนการสอนไว้ ดังนี้
1. ความเหมาะสม สื่อที่จะใช้นั้นเหมาะสมกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ ของการสอนหรือไม่
 2. ความถูกต้อง สื่อที่จะใช้ช่วยให้นักเรียนได้ข้อสรุปที่ถูกต้องหรือ ไม่ในเนื้อหา
 3. ความเข้าใจ สื่อที่ใช้นั้นช่วยให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล และ ให้ ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักเรียนหรือไม่

4. ประสบการณ์ที่ได้รับ สื่อที่จะใช้นั้นช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์แก่นักเรียนหรือไม่
5. เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น จำนวนผู้เรียน ความสามารถ ความสนใจ รวมทั้งทักษะและรูปแบบการเรียนของนักเรียนหรือไม่
6. เหมาะสมกับทัศนคติและทักษะของครูผู้สอนหรือไม่
7. ใช้การได้ดี ในแง่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้ดีหรือไม่
8. คู่กับราคา และการลงทุนในการผลิตและการนำมาใช้
9. สื่อนั้นช่วยให้นักเรียนร่วมกิจกรรมตามที่ครูต้องการหรือไม่
10. ระยะเวลาในการเสนอสื่อการสอนนั้นเหมาะสมหรือไม่
11. สื่อนั้นช่วยเสนอแนะกิจกรรมอื่นๆ ที่นักเรียนอาจปฏิบัติ เพิ่มเติมได้หรือไม่
12. มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้สื่อนั้นแค่ไหน เช่น สถานที่ แสงสว่าง สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

สรุปได้ว่า หลักการใช้สื่อการเรียนการสอนนั้นต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายประการ เช่น ความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเข้าใจ ใช้การได้ดี คู่กับค่า ระยะเวลาที่ใช้สื่อเหมาะสมและอำนวยความสะดวก และที่สำคัญคือทำให้ครูสอนได้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามที่ต้องการ

3.3.6 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

การเรียนรู้ในโลกปัจจุบันนี้ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องเรียนรู้หรือได้รับความรู้จากครูในห้องเรียนเท่านั้น แต่สามารถเรียนรู้ได้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัว ได้แก่ พ่อแม่ ชุมชน เพื่อน สถาบันทางศาสนา การอ่าน หนังสือพิมพ์ คู่มือทัศน และคอมพิวเตอร์และที่ทันสมัยที่สุดคือ เข้าสู่ระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งทุกคนจะได้รับ ความรู้ตามที่ตนเองต้องการ การเรียนรู้จึงสนุกไม่เกิดความเครียด (ชัยพจน์ รักราม. 2542 ข : 31-32)

1) ความหมายของแหล่งเรียนรู้

การศึกษา และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการศึกษา เรื่องแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ความหมาย วิธีการดำเนินการและเป้าหมายในการดำเนินการเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ต่างก็คล้ายคลึงกัน ดังนี้

กรมสามัญศึกษา (2542 : 9) ให้ความหมายของคำว่า แหล่งเรียนรู้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ บ่อเกิดแห่งที่หรือศูนย์รวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษา

หาความรู้ ความเข้าใจและความชำนาญ

ชัยพจน์ รักราม (2542 : 20 ; อ้างอิงมาจาก Good. 1959 : 114)

ให้ความหมายของคำว่า แหล่งความรู้ในชุมชน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชนเป็นสิ่งที่
มีคุณค่าทางการศึกษาที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน ได้ เช่น พิพิธภัณฑ์
โรงแรมสห ห้างสมุด สวนสาธารณะ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงบุคคลหรือกลุ่มคนที่อยู่ใน
ชุมชนด้วย

ชัยพจน์ รักราม (2542 : 20 ; อ้างอิงมาจาก Wittich and Schuller. 1962 :

229) ให้ความหมายคำว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง ประชาชน สถานที่ และสิ่งของที่มีอยู่
ในชุมชนซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง

ชัยพจน์ รักราม (2542 : 20 ; อ้างอิงมาจาก Nichols. 1971 : 341)

ให้ความหมายคำว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง แหล่งที่เป็นวิชาการสำหรับโรงเรียน
ประกอบด้วย ประชาชน สถานที่ สิ่งต่างๆ และกิจกรรมทั้งหลายที่นำมาใช้ในการศึกษาของนักเรียน
เพื่อให้เป็นผลเมื่งดี

สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้หรือแหล่งความรู้ หรือแหล่งความรู้ในชุมชนหรือ
แหล่งวิชาการในชุมชนต่างก็มีความหมายเหมือนกัน เพียงแต่ใช้ชื่อเรียกต่างกันซึ่งหมายถึง
สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ได้แก่ บุคคล สถานที่ สถาบันต่างๆ สิ่งของ ธรรมชาติแวดล้อม
สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยีต่างๆ ที่ผู้เรียนเข้าไปปฏิสัมพันธ์
และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยประสบการณ์ตรงและได้ความรู้ใหม่ๆ ที่มีคุณค่าสามารถนำไปใช้
ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

2) ประเภทของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์ทุกคนได้สัมผัสสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว เช่น ธรรมชาติ
ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ดวงอาทิตย์ นก เป็นต้น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเพื่อความอยู่รอด และ
การมีชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ การเรียนรู้จึงช่วยพัฒนาร่างกาย และจิตใจให้มีคุณภาพมากขึ้นใน
ปัจจุบัน ด้วยความเจริญด้านเทคโนโลยี มนุษย์สร้างแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยให้สามารถเรียนรู้ได้ตาม
ความต้องการ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานที่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ แหล่งเรียนรู้
ที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะเป็น
ผู้ถ่ายทอดให้ผู้เรียนมีทักษะในการพัฒนาชีวิตต่อไป (กรมสามัญศึกษา. 2542 : 3)

เนื่องจากแหล่งเรียนรู้มีความหมายกว้างมากจึงมีนักการศึกษา ได้จำแนก
ประเภทแหล่งเรียนรู้ไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ชัยพจน์ รักรังาม (2542 : 20 ; อ้างอิงมาจาก Ramire. 1954 : 386)

จำแนกแหล่งความรู้ในชุมชนออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งความรู้ที่เป็นธรรมชาติ เช่น แสงแดด อากาศ ดิน น้ำ เป็นต้น
2. แหล่งความรู้ที่เป็นบุคคล ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในชุมชน
3. แหล่งความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ได้แก่ แหล่ง ความรู้ที่เกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ การคิดประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เช่น เครื่องยนต์
4. แหล่งความรู้ที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันต่างๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น เช่น โรงเรียน โบสถ์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่รอบๆ ตัวเราทุกหนทุกแห่ง จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปมากมายหลายประเภท ซึ่งสามารถจำแนกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ครู เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนต่างห้องเรียน เพื่อนต่างระดับ บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน เป็นต้น
2. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิชาการ ได้แก่ สถานที่ต่างๆ ภายในโรงเรียน และชุมชน เช่น ห้องสมุด วัด ตลาด ร้านค้า สถานีตำรวจ สถานีอนามัย โบราณสถาน สวนสัตว์ เป็นต้น
3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง สวนสาธารณะ ป่า ต้นไม้ ใบไม้ อุทยานแห่งชาติ รวมทั้งสัตว์ต่างๆ เช่น สัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า เป็นต้น
4. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่างๆ เช่น หนังสือ ตำรา วารสาร นิตยสาร สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ แผ่นปลิว ป้ายโฆษณา รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เสียงตามสาย เกมคอมพิวเตอร์ และ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่างๆ เป็นต้น

3) วัตถุประสงค์การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้

บุญเลิศ มาแสง (2532 : 29) ได้กล่าวถึงการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งไว้ 5 ประการ คือ

1. เพื่อพัฒนาแหล่งวิชาการของหมู่บ้าน เช่น ที่อ่านหนังสือพิมพ์ ประจำหมู่บ้าน และที่อ่านหนังสือที่วัด และ โรงเรียน ให้เป็นแหล่งความรู้หมู่บ้านสามารถให้บริการแก่ประชาชนได้ทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย
2. เพื่อจัดตั้งแหล่งความรู้หมู่บ้านขึ้น ในพื้นที่ซึ่งยังไม่เคยมีการจัดตั้งแหล่งวิชาการรูปแบบใดๆ มาก่อน

3. เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านและในชุมชนที่ใกล้เคียง ได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างกว้างขวางตลอดเวลา ได้รับการบริการทางการศึกษาในรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ที่ช่วยพัฒนาทักษะ ความสามารถในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตตามความพร้อมและตามความต้องการของตน

4. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมการศึกษาด้วยตนเอง โดยอาศัยองค์กรท้องถิ่นหรือตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มนักศึกษาทางไกล กลุ่มพลังมวลชนและอาสาสมัครในหมู่บ้าน

5. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการระดมทรัพยากรและการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของรัฐตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และหน่วยงานภาคเอกชนตามแนวนโยบายการพัฒนาชนบทแห่งชาติ

สรุปได้ว่า การจัดตั้งแหล่งความรู้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาตลอดชีวิต โดยเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อและกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถ และคุณภาพชีวิต ตลอดจนส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรจาก แหล่งต่างๆ มาใช้ในการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน

4) ความสำคัญ of แหล่งความรู้

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าในวิทยาการสาขาต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การศึกษาหรือการเรียนรู้จะหยุดอยู่เพียงการศึกษาภาคบังคับในรั้วโรงเรียนเท่านั้นไม่ได้ ทุกคนจะต้องศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องต่อไปตลอดชีวิต ดังนั้นแหล่งความรู้ต่างๆ จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองตามความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และความพร้อม ดังที่ผู้รู้และนักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดแหล่งเรียนรู้ไว้ ดังนี้

นิวัติ อรรถพลยุคล (2536 : 15-16) กล่าวว่า ไร่ว่า แหล่งความรู้มีความสำคัญคือ เป็นสถานที่ที่ประชาชนในหมู่บ้านได้ร่วมแรง ร่วมคิดร่วมทำโดยได้มีการบริจาคทรัพย์สินของร่วมมือเสียสละกำลังกายในการจัดสร้างอาคารสถานที่ขึ้นมา สำหรับเป็นสถานที่ให้ความรู้ข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ แก่ประชาชน โดยมีสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ และอาจมีสื่อเทคโนโลยี วิทยุ โทรทัศน์ ของจริงของจำลอง การแสดง การสาธิตต่างๆ ไว้บริการ สื่อบางส่วนได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของราชการ และเอกชนต่างๆ และสื่ออีกบางส่วนได้รับการบริจาคจากประชาชนทั่วไป ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านได้มีโอกาสฝึกอ่าน เขียน ได้ปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

สรุปได้ว่า ความสำคัญของแหล่งความรู้จะอยู่ที่ความหลากหลายที่สามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพราะบุคคลมีความต้องการที่แตกต่างกันไปตามความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและความพร้อมที่จะเรียนรู้ หากสามารถดำเนินการจัดแหล่งเรียนรู้ได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ก็สามารถส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ทั่วทุกหนทุกแห่ง

5) รูปแบบการจัดแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อกระตุ้น ส่งเสริม และสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดแหล่งความรู้จะต้องอาศัยความร่วมมือและประสานกันทุกภาค รัฐ เอกชนและชุมชน การจัดแหล่งความรู้สามารถดำเนินการได้ในหลายรูปแบบทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ฯลฯ ที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น จึงควรคำนึงถึงประโยชน์ที่ประชาชนในท้องถิ่นจะได้รับ

บุญเลิศ มาแสง (2532 : 140-145) ได้กล่าวถึงการจัดรูปแบบแหล่งเรียนรู้ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งกำหนดรูปแบบแหล่งความรู้ไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. แหล่งความรู้ที่พัฒนาจากที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เนื่องจากที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านเป็นแหล่งข่าวสารข้อมูลที่สำคัญยิ่งของชุมชนแห่งหนึ่ง นอกเหนือไปจากโรงเรียน ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนมีนโยบายที่จะขยายที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านออกไปให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน โดยยึดหลักเดิมที่ให้ชาวบ้านเป็นผู้ดูแลและจัดการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน กรมการศึกษานอกโรงเรียนจะสนับสนุนในด้านหนังสือพิมพ์ และวารสาร จากหลักการนี้ทำให้เป็นแนวทางที่จะพัฒนาที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านให้เป็นแหล่งความรู้หมู่บ้าน โดยความร่วมมือของชาวบ้าน เช่น คณะกรรมการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน กลุ่มนักศึกษาทางไกล หรือกลุ่มพลังอื่นๆ รวมทั้งกลุ่มอาสาสมัครซึ่งสามารถที่จะให้บริการความรู้ด้านต่างๆ แก่ประชาชนในขอบเขตเนื้อหาที่กว้างขวางมากขึ้นกว่าเดิม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านให้ดีขึ้น

2. แหล่งความรู้หมู่บ้านที่จัดขึ้นในวัด ซึ่งวัดในชนบทโดยทั่วไปถือเป็นศูนย์กลางที่สำคัญแห่งหนึ่งในชุมชน เป็นสถานที่ที่ประชาชนมาพบปะกันเพื่อประกอบศาสนกิจร่วมกัน โดยมีพระเป็นผู้ให้การอบรมเทศนา ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาเรียนรู้ประการหนึ่ง หากจะพัฒนาให้วัดสามารถให้บริการความรู้ให้กับประชาชนในรูปแบบแหล่งความรู้ก็กระทำได้ เพราะวัดมีบริเวณกว้างขวาง ร่มรื่น มีพระภิกษุและสามเณรที่ประชาชนเคารพนับถือ และมีเวลาพอที่จะทำประโยชน์ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี ประกอบกับสามารถดูแลและประสานงานกับคณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการแหล่งความรู้ได้อย่างใกล้ชิดและมีประสิทธิภาพ

3. แหล่งความรู้ที่จัดขึ้นในโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถาบันที่จัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในชุมชนอยู่แล้ว โดยเฉพาะมีอาคารสถานที่พร้อม มีห้องสมุด โรงเรียนที่ให้บริการแก่ประชาชนในชุมชนได้ โดยจัดทำเป็นแหล่งความรู้ให้แก่ชาวบ้านได้เข้ามาใช้บริการ โดยไม่จำกัดเวลา เพศ และวัย

4. แหล่งความรู้ที่จัดขึ้นในสถานที่สาธารณะ หรือที่ที่ประชาชนบริจาคนางบางหมู่บ้านไม่มีวัด โรงเรียน หรือที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จึงมีข้อจำกัดทำให้ไม่มีฐานในการที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งความรู้หมู่บ้านได้ แต่ก็สามารถที่จะพัฒนาที่สาธารณะ หรือสถานที่ที่มีผู้บริจาคนางหมู่บ้านให้เป็นแหล่งความรู้หมู่บ้านได้โดยสถานที่ดังกล่าวจะต้องอยู่ในหมู่บ้านประชาชนทุกคนสามารถมาใช้บริการได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

สรุปได้ว่า การจัดแหล่งความรู้สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ แต่ทั้งนี้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้ความรู้ที่หลากหลายและความคุ้มค่า หากจัดแหล่งความรู้แล้วแต่ไม่มีผู้สนใจเข้าไปศึกษาหาความรู้แหล่งความรู้นั้นก็จะเสื่อมสภาพลงไปและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด

3.3.7 การนิเทศการศึกษา

1) ความหมายของการนิเทศการศึกษา

คำว่า การนิเทศการศึกษา (Educational Supervision) ที่นักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันไปตามแนวคิดแต่ละบุคคล ดังต่อไปนี้

สัจด์ อุทรานันท์ (2540 : 12) ได้ให้ความหมายการนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน นอกจากนี้ยังได้กล่าวว่า งานนิเทศ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการให้การชี้แนะให้ คำแนะนำการให้การสนับสนุน ช่วยประสานงานเป็นผู้นำในการคิดปฏิบัติงานโดยตรง ในบางกรณี ตลอดจนอาจเป็นเรื่องของการจัดการ และการควบคุม เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูง บรรลุผลตามความมุ่งหวังที่ได้ตั้งไว้ ดังนั้นจึงไม่ได้การเหมาะสมที่จะเลียนแบบหรือลอกเลียนแบบการทำงานกันโดยมิได้มีการดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสม การนิเทศโดยอาศัยการสร้างสรรคนี้เป็นกรให้เสรีภาพแก่ครูอย่างเต็มที่ในการทำงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 ก : 3)

ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา หรือการที่ผู้นิเทศใช้กระบวนการกระตุ้น ช้วยุ ทำทาทย ริเริ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของนักเรียน ตามความจำเป็นของการพัฒนาโดยผ่านครูและผู้บริหาร

โรงเรียน ซึ่งเป็นงานพัฒนาที่ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งคุณภาพที่ การเรียนการสอน และผลที่เกิดกับนักเรียนเพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการสอนนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541ก : 3)

ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา คือ งานพัฒนาที่ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยมุ่งคุณภาพ ที่การเรียนการสอนและผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

พนม ศรีนอก (2543 : 11) ได้สรุปความหมายของการนิเทศ การศึกษาไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนาปรับปรุงการศึกษา อย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งที่การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนา และเกิดความงอกงาม

กู๊ด (Good. 1973 : 539) ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกวิถีทางของบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ท่านทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ในการที่จะให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รู้จักปรับปรุงงานสอนช่วยให้เกิดความเจริญ งอกงามในวิชาชีพทางการศึกษาช่วยพัฒนาครูในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ ของการศึกษา สื่อการสอนวิธีการสอน และการประเมินผลการสอนที่เหมาะสม

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนาปรับปรุง ส่งเสริมการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งที่การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้เรียนได้ พัฒนาและเกิดความงอกงามบรรลุตามความมุ่งหวังที่ได้ตั้งไว้

2) ความมุ่งหมายในการนิเทศการศึกษา

สังค์ อุทรานันท์ (2540 : 12) ได้กล่าวว่า การนิเทศศึกษามี จุดมุ่งหมายที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. เพื่อพัฒนาคน ก็คือการนิเทศเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับ ครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้เปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น
2. เพื่อพัฒนางาน โดยเหตุที่เป้าหมายสูงสุดของการนิเทศการ ศึกษาอยู่ที่นักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตจากการสอนของครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเหตุนี้ การนิเทศที่จัดขึ้นจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนางานซึ่งได้แก่งานสอนให้ดีขึ้นนั่นเอง
3. เพื่อสร้างการประสานสัมพันธ์ นั้นจะเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการ ทำงานร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกันผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นำและผู้ตามซึ่ง ไม่ใช่การทำงาน ภายใต การถูกบังคับและคอยตรวจตราหรือคอยจับผิด
4. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ และกำลังใจถือว่าเป็นจุดมุ่งหมาย ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการนิเทศ ทั้งนี้เพราะว่าขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้

บุคคลมีความตั้งใจทำงาน หากการนิเทศไม่ได้ทำให้การสร้างขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความตั้งใจทำงาน หากการนิเทศไม่ได้ทำการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานแล้วการนิเทศการศึกษาที่ย่อมประสบผลสำเร็จได้ยาก

สรุปได้ว่า ความมุ่งหมายที่เป็นประเด็นสำคัญนั้น คือ เพื่อ พัฒนาคณะ พัฒนางาน สร้างประสานสัมพันธ์และสร้างขวัญและกำลังใจ

3) หลักการนิเทศ

เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหาร และผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศได้ตระหนักร่วมกันว่า การนิเทศเป็นวิชาชีพที่มีคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อการส่งเสริมความเจริญงอกงามของบุคคล และการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี การจะทำหน้าที่นี้ให้สมบูรณ์ได้นั้นจำเป็นต้องยึดหลักการที่สำคัญของการนิเทศด้วย คือ

1. การนิเทศต้องมีความเป็นวิทยาศาสตร์ การนิเทศที่วินิจฉัยจากความรู้สึกหรือเฉพาะสิ่งที่ตนได้พบเห็น ไม่เพียงพอต่อการสรุปผลจะต้องใช้ การวิเคราะห์สถิติ การทดลอง การสังเกต การวิจัย การตรวจสอบความเชื่อถือได้และความเที่ยงตรงของข้อมูลด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าการนิเทศจำเป็นต้องใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐาน

2. การนิเทศต้องเป็นความร่วมมือกัน การใช้ตำแหน่ง หน้าที่หรืออำนาจที่ได้รับมอบหมายของผู้นิเทศจะทำให้ผู้นิเทศไม่ไว้วางใจ หวาดระแวงขาดความมั่นคงทางจิตใจตามหลักการทางมนุษยศาสตร์นั้นความเต็มอกเต็มใจมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นก็เมื่อคนผู้นั้นรู้สึกว่าได้รับการปฏิบัติต่อกันอย่างมีศักดิ์ศรี ให้เกียรติ ขอมรับ และที่สำคัญคือความเป็นเจ้าของงานนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงจิตใจและองค์ประกอบอย่างอื่นด้วย มิฉะนั้นการนิเทศจะเหมือนกับการขัดเคียดเนื้อหมู เนื้อปลาให้คนซึ่งเขาไม่เต็มใจรับ เมื่อนำไปปรุงอาหารรับประทานหมดแล้วก็หมดกันไป ไม่เกิดความเจริญงอกงามเนื่องจากขาดความต่อเนื่องของผู้ปฏิบัติ

3. การนิเทศต้องเป็นการสร้างสรรค์ ศักยภาพของมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันออกไปกระบวนการนิเทศจะต้องส่งเสริมให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาหรือความคิดสร้างสรรค์ที่เขาสนใจเสาะแสวงหาให้พบความสามารถพิเศษที่ซ่อนเร้นของแต่ละคนอันจะเป็นประโยชน์ต่อประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานการขึ้นนำเบื้องต้นต้องเป็นไปอย่างมีศิลปะและจริงใจ ไม่ทำให้เกิดความรู้สึกว่าคนบกพร่อง หรือมีจุดอ่อนอย่างไร

4. การนิเทศต้องเป็นประชาธิปไตย บรรยากาศของการนิเทศต้องเป็นอิสระในด้านความคิดเห็น สิทธิในการตัดสินใจเป็นเอกสิทธิ์ของแต่ละคนบางครั้งผู้ที่ทำหน้าที่

นิเทศอาจจะผิดหวังที่ความคิดและการตัดสินใจของกลุ่มผิดความคาดหมาย แต่การเริ่มต้นจากเสรีภาพ ความเคารพในสิทธิของบุคคลจะเป็นพื้นฐานในการหล่อหลอมความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกไปสู่เป้าหมายร่วมกันในที่สุดผู้ทำหน้าที่นิเทศจึงต้องสร้างภาวะผู้นำแทนการใช้อำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ทางวิชาชีพ

5. การนิเทศต้องมีผลในทางปฏิบัติ กล่าวคือ การนิเทศไม่ใช่เพียงแต่ประชุมปรึกษาหารือกันช่วยกันจัดเตรียมอุปกรณ์ เครื่องมือ หรือหาวิธีการปฏิบัติไว้เท่านั้น แต่จะต้องลงมือปฏิบัติจริง โดยทดลองใช้เครื่องมือและวิธีการที่สมาชิกร่วมกันคิดและ จัดเตรียมด้วยการนิเทศต้องผสมผสานทรัพยากรและความพยายามเข้าด้วยกัน เพื่อจะดูผลงานที่ออกมาว่า ได้ผลดีกว่าเดิมเพียงใด และจะเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาขั้นต่อไปหรือไม่

6. การนิเทศต้องเป็นไปอย่างมีระบบ ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่าการนิเทศเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร แม้จะมีเป้าหมายไปในทางการให้ “บริการ” แต่การนิเทศก็เหมือนวิชาชีพอื่นๆ ก็คือมีการกำหนดเป้าหมาย จุดมุ่งหมาย การวางแผน การลงมือปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล

7. การนิเทศต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญา ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นพื้นฐานที่การนิเทศจำเป็นต้องจัดให้สอดคล้องเหมาะสมเพราะวิถีชีวิตในสังคมเป็นแนวทางของการจัดองค์การและการปฏิบัติงาน กระบวนการนิเทศจึงต้องยืดหยุ่น ได้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ (รัชนี พรรตพานิช. 2532 : 5-6)

สรุปได้ว่า หลักการนิเทศที่สำคัญคือ ความเป็นวิทยาศาสตร์ เกิดความร่วมมือซึ่งกันและกัน มีการสร้างสรรค์ เป็นประชาธิปไตย มีผลการปฏิบัติเป็นระบบ และตั้งอยู่บนพื้นฐานปรัชญาของการนิเทศ

4) การนิเทศภายใน

การนิเทศภายใน โรงเรียน เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงของผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียน ในการที่จะดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โดย ทุกคนจะต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันเกี่ยวกับความหมาย ขอบข่าย และกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

1. ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้

ดังนี้

ชารี มณีศรี (2538 : 201) ได้สรุปความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของผู้ที่อยู่ในโรงเรียนตั้งแต่ผู้บริหารลงไปในด้านที่จะปรับปรุงส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนในโรงเรียนให้ดีขึ้น

กรมวิชาการ (2544 ก : 9-10) ได้ให้ความหมายของการนิเทศเพื่อ การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบไว้ว่า หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับ การนิเทศด้วยการร่วมมือ และประสานงานระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาปรับปรุงและแก้ปัญหากระบวนการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ให้เกิดประสิทธิภาพ มีคุณภาพ และได้มาตรฐานสอดคล้องกับหลักในการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (Whole-School Approach) เพื่อการอนุรักษ์งาน และสิ่งแวดล้อม

กรมสามัญศึกษา (2535 : 1) ได้กล่าวถึงความหมายของการนิเทศภายในว่า การนิเทศภายใน หมายถึงกระบวนการที่ผู้นิเทศในโรงเรียนดำเนินการโดยใช้ภาวะผู้นำเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการประสานงานและการใช้ศักยภาพในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่อันจะส่งผลไปถึงการพัฒนางานของโรงเรียนนั้นๆ โดยส่วนรวม สรุปได้ว่า การนิเทศภายใน หมายถึงการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียนในการที่จะปรับปรุง พัฒนาการทำงานของครูให้มีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน

2. กระบวนการนิเทศภายใน

กรมสามัญศึกษา (2535 : 137-154) ได้กำหนดกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 การวางแผนการนิเทศ โรงเรียนควรแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการนิเทศโดยแต่งตั้งบุคลากรของโรงเรียนตามความเหมาะสม เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ สำรวจสภาพปัญหาและความต้องการ ความจำเป็น วิเคราะห์ และพิจารณาทางเลือกในการแก้ปัญหาจัดทำโครงการนิเทศภายในโรงเรียน

2.2 การสร้างความเข้าใจ และการให้ความรู้โรงเรียนควรจัดประชุมชี้แจงคณะครูและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน โดยกำหนดในช่วงการดำเนินการวางแผน การนิเทศรวมทั้งนโยบายที่เกี่ยวกับการนิเทศ บทบาทหน้าที่ และเอกสาร

รายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การสร้างความเข้าใจดังกล่าวควรทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล

2.3 การปฏิบัติการณ์เทศ ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศจะต้องร่วมมือกันยอมรับซึ่งกันและกันและมีข้อตกลงในการปฏิบัติการณ์เทศ ศึกษากิจกรรมการนิเทศ ดำเนินการนิเทศตามกำหนด ระยะเวลา มีการติดตาม ควบคุมและกำกับงาน โดยคำนึงถึงการสร้างขวัญและกำลังใจด้วย ตลอดจนการให้บริการสนับสนุนให้ผู้เกี่ยวข้องได้ดำเนินงานด้วยความรู้สึกเต็มใจ เต็มความรู้ความสามารถ และเต็มกำลังทั้งในด้านวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ และจัดการอำนวยความสะดวกต่างๆ

2.4 การสร้างขวัญและกำลังใจ บุคลากรในโรงเรียนทุกคนควรช่วยกันตรวจสอบบำรุงรักษาและเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน

2.5 การประเมินผลการนิเทศ มุ่งจะตัดสินและหาคุณค่าของงาน เพื่อจะดูว่างานที่ดำเนินการไปแล้ว ได้ผลตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใดการประเมินผลควรจะทำทั้งการประเมินผลก่อนดำเนินการ ขณะดำเนินการ และหลังการดำเนินการ

สรุปได้ว่า ขอบข่ายในการนิเทศภายในโรงเรียน คือนิเทศตามขอบข่ายภาระงานของสถานศึกษาคือ การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปให้สามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามเป้าหมายกำหนด

3. แนวดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 52-55) ได้อธิบายถึงแนวดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นงานที่สร้างกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานโดยการแนะนำ สอนแนะและให้บริการด้านวัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนเทคนิคและวิธีการปฏิบัติงาน การนิเทศควรทำอย่างมีระบบและก่อให้เกิดกำลังใจและขวัญที่ดีแก่ผู้รับการนิเทศ เพื่อให้การศึกษาเกิดผลสัมฤทธิ์ตามความคาดหวัง ผู้นิเทศการศึกษาจึงเป็นบุคคลใดก็ได้ ที่สามารถปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายนี้ได้ตามข้อเท็จจริงแล้วผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทต่อการนิเทศภายในสถานศึกษาเพราะเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงทำหน้าที่ทั้ง “บริหาร” และ “นิเทศ” จึงถือได้ว่าได้ปฏิบัติหน้าที่โดยสมบูรณ์ในฐานะนักบริหาร

อย่างไรก็ตามเนื่องจากผู้บริหารมีภารกิจมากมายจึงสามารถพิจารณาตามบุคคลที่มีความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อปรับปรุงสมรรถภาพการเรียนการสอนโดยการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนมากกว่าชี้แนะหรือสั่งการ บุคคลในสถานศึกษาที่สามารถนิเทศได้ มีดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา
2. ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาโดยเฉพาะฝ่ายวิชาการ
3. หัวหน้าคณะ หัวหน้าแผนก หัวหน้างาน หรือหัวหน้า

โครงการ

4. ครู อาจารย์ที่ทำหน้าที่ทำการสอนแต่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน สามารถสาธิตหรือให้คำปรึกษาแนะนำแก่เพื่อนร่วมงานได้

5. ผู้เชี่ยวชาญที่เชิญมาเป็นวิทยากรเฉพาะเรื่อง

สรุปได้ว่า แนวทางการนิเทศภายใน โรงเรียนเป็นงานที่สร้างกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน โดยการแนะนำให้บริการด้านวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเทคนิค วิธีการปฏิบัติงานต่างๆ เพื่อให้การศึกษาเกิดสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนด

4. รูปแบบของการนิเทศภายใน

การนิเทศภายในสถานศึกษาสามารถทำได้หลายรูปแบบรวมทั้งสามารถผสมผสานแต่ละรูปแบบเข้าด้วยกัน แต่จะใช้รูปแบบใดนั้นควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพปัญหาของสถานศึกษาเป็นสำคัญ วิธีการที่สถานศึกษาสามารถนำมาใช้ มีดังนี้

1. การเชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้ ซึ่งสามารถจัดเป็นการบรรยายที่เน้นการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจจากวิทยากรไปสู่ครู อาจารย์การให้ความรู้ของวิทยากรสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่

- 1.1 การบรรยายโดยใช้วิทยากรคนเดียวมาบรรยายโดยมีครู อาจารย์เป็นผู้รับฟัง การเชิญวิทยากรที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิได้รับการยอมรับและให้ความสนใจจากครู อาจารย์มากซึ่งอาจจะจัดเป็นกลุ่มใหญ่หรือเล็กก็ได้ เป็นกิจกรรมที่สามารถจัดได้โดยสะดวกและเปลืองค่าใช้จ่ายน้อย

- 1.2 การบรรยายโดยวิทยากรหลายคน วิทยากรจะมาเป็นทีม แต่ละคนจะมีความเชี่ยวชาญในเรื่องของตน การบรรยายโดยวิทยากรหลายคนช่วยให้บรรยากาศน่าสนใจและสามารถช่วยกันพูด ช่วยกันเสริมลักษณะนี้คล้ายกับการจัดสัมมนาหรือแบบซิมโปเซียม (Symposium) มีการอธิบายประกอบ

- 1.3 การบรรยายโดยใช้วัสดุ อุปกรณ์ เป็นการบรรยายโดยใช้สื่อการสอนช่วย เช่น แผ่นใส สไลด์ แผนภูมิ ประกอบการบรรยาย สื่อการสอนเป็นสิ่งที่น่าสนใจและทำให้ผู้รับการนิเทศมีความเข้าใจเรื่องที่บรรยายได้มากขึ้น

2. การเชิญสถานประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรมและบริษัท ห้างร้านมาสาธิตอุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ ในการเรียนการสอนในปัจจุบัน โดยเฉพาะด้านวิชาชีพ

การอาชีวศึกษาต้องการเครื่องมือและอุปกรณ์การฝึกมาก การสาธิตจึงเป็นเทคนิควิธีที่ให้ความรู้ที่มุ่งให้ผู้สังเกตได้เห็นการดำเนินการ กระบวนการทำงานของอุปกรณ์ เครื่องมือที่คล้ายกับสถานการณ์จริงแต่ควรจะเป็นกลุ่มขนาดเล็กและให้วิธีการอื่นควบคู่กันไป

3. การไปศึกษาดูงานตามหน่วยงาน เช่น สถานศึกษา

สถานประกอบการและโรงงานอุตสาหกรรม การออกภาคสนาม (Field Trip) นี้เป็นวิธีที่ต้องออกจากสถานศึกษาไปยังแหล่งอื่นเพื่อศึกษาดูงานในด้านที่สัมพันธ์กับงานของครู อาจารย์ เช่น การเยี่ยมชมสถานศึกษาอื่น การเยี่ยมชมสถานประกอบการ และโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งหน่วยงานอื่นจะพาชมสถานที่ สาธิต เครื่องมือ ชี้นำ บรรยาย หรือจัดนำมาเสนอให้ชม การไปทัศนศึกษา ดูงานเป็นที่นิยมของครู อาจารย์เพราะเป็นประสบการณ์ตรงและพักผ่อนจากการเดินทาง

4. สถานศึกษาจัดแหล่งบริการทางวิชาการ เช่น ห้องสมุด

มุมอ่านหนังสือ นิทรรศการ ตลาดนัดแรงงาน เป็นต้น เป็นเทคนิควิธีการส่งเสริมทางด้านวิชาการให้กับครู อาจารย์

5. การสนทนาทางวิชาการ เป็นการจัดประชุมสนทนาเพื่อ

แลกเปลี่ยนความรู้โดยจัดกิจกรรมที่มีหัวข้อ อาจจะจัดเป็นครั้งคราวตามแต่ความสะดวกของสถานศึกษา การสนทนาทางวิชาการนี้ สามารถเชิญวิทยากรทั้งภายนอกหรือภายในสถานศึกษา

6. การสาธิตการสอน เป็นการแสดงที่อาจจะจำลองสถานการณ์

จริงหรือที่เรียกว่า บทบาทสมมติ (Role Playing) โดยการกำหนดสถานการณ์ขึ้น แล้วให้ผู้ทำกิจกรรมตอบสนองหรือทดลองปฏิบัติ เป็นการนำเอาปัญหาที่เกิดขึ้นกับครูมาเป็นตัว กำหนดให้ผู้ทำกิจกรรมสมมติเองว่าถ้าอยู่ในสถานการณ์นั้นเขาจะอย่างไร ซึ่งจะเป็นลักษณะสาธิตการสอนในแต่ละเรื่อง เช่น วิธีนำเข้าสู่บทเรียน การตั้งคำถาม การสร้างกำลังใจให้แก่ผู้เรียน เป็นต้น

7. การประชุม การประชุมสัมมนาที่ใช้ในการนิเทศมีหลาย

ลักษณะ เช่น การประชุมชี้แจงฝ่ายบริหารการศึกษา การประชุมกลุ่มย่อยในงานการประชุม เฉพาะกิจการประชุมระดมสมอง ตลอดจนการประชุมสัมมนา

8. การสังเกตการสอนในชั้นเรียน เป็นเทคนิควิธีที่ทำการสังเกต

การสอนในสถานการณ์จริงของครู อาจารย์ เพื่อวิเคราะห์สภาพการปฏิบัติงานของครู อาจารย์ เหล่านั้นการสังเกตภายในห้องเรียนจะช่วยให้ทราบจุดดีและจุดอ่อนของการสอน เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการนิเทศได้ การสังเกตการสอนต้องได้รับความนิยมนและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาการสอน

การจะเลือกเทคนิควิธีใด ผู้นิเทศสามารถพิจารณาได้โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. จุดหมายของการนิเทศ โดยพิจารณาว่ามีจุดหมายในการนิเทศ อย่างไร เพราะในแต่ละเทคนิควิธีจะสนองต่อจุดมุ่งหมายแตกต่างกันไป เช่น ต้องการให้ผู้นิเทศมีความรู้ก็เลือกเทคนิควิธีในการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ หรือจัดแหล่งวิชาการที่ครูอาจารย์ สามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

2. เวลาที่ใช้ในการนิเทศ ผู้นิเทศควรพิจารณาเวลาในการจัดกิจกรรมว่าต้องการเวลามากน้อยเพียงใด หากมีเวลาจำกัดก็ไม่สามารถจัดทัศนศึกษาหรือ ออกภาคสนามไปนอกเขตสถานศึกษา

3. งบประมาณในการนิเทศ เทคนิควิธีที่ช่วยพัฒนาครู อาจารย์ ให้ปฏิบัติงานในหน้าที่มีประสิทธิภาพ และเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ โดยกระบวนการหรือวิชาการหรือกิจกรรมที่บุคคลภายใน โรงเรียนจัดขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปจะมีวิธีการนิเทศแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ การนิเทศเป็นกลุ่ม และการนิเทศเป็นรายบุคคล

สรุปได้ว่า รูปแบบของการนิเทศภายในนั้น สามารถทำได้หลายรูปแบบแต่จะใช้รูปแบบใดในควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพปัญหาของสถานศึกษาเป็นสำคัญ เช่น การเชิญวิทยากรภายนอก การสนทนาทางวิชาการ การสาธิตการสอน การไปศึกษาดูงาน การสังเกตการสอน ฯลฯ

3.3.8 การแนะแนวการศึกษา

1) ความหมายของการแนะแนว

กู๊ด (Good, 1973 : 270) ได้อธิบายความหมายของการแนะแนวว่า

1. การแนะแนว คือ แบบของการช่วยเหลือที่มีระเบียบแบบแผนอย่างหนึ่ง (นอกจากการสอนปกติ) แก่นักเรียน นักศึกษาหรือบุคคลอื่นๆ เพื่อให้เขารู้จักแสวงหาความรู้ ความฉลาด โดยปราศจากการบังคับใดๆ เป็นการนำทางให้เขารู้จักการนำตนเอง

2. การแนะแนว หมายถึง กลวิธีในการนำเด็กไปสู่จุดหมายที่เขาปรารถนาโดยจัดสิ่งแวดล้อมให้สนองความต้องการมูลฐานของเขา และช่วยให้ความต้องการของเขาสัมฤทธิ์ผล

3. การแนะแนว คือ วิธีการที่สำคัญวิธีหนึ่งในการสอนแบบพัฒนาการ (Progressive Teaching) โดยการที่ครูเป็นผู้นำเด็กให้รู้จักค้นคว้า และช่วยให้ความต้องการของเขาได้รับการตอบสนอง

อูษณีย์ เย็นสบาย (2533 : 5) สรุปว่า การแนะแนวเป็น หลักการใหญ่ คือ การช่วยให้บุคคลสามารถช่วยตนเองได้ สามารถตัดสินใจ ได้อย่างถูกต้องมีความเป็นอยู่อย่างมีความสุขตามควรแก่สภาพ

แสงชัย ตั้งอยู่ที่ศิริ (2538 : 12) กล่าวว่า การแนะแนว คือการบริการอย่างหนึ่งที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนแต่ละคนได้รู้จักตนเองเป็นอย่างดี รู้ถึงความสามารถและขอบเขตแห่งความสามารถของตน ตลอดจนรู้จักโอกาสช่องทางต่างๆ ที่จะใช้ความสามารถที่ตนมีอยู่ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และแก่สังคมที่อาศัยอยู่ให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้

สรุปได้ว่า การแนะแนว (Guidance) เป็นกระบวนการช่วยเหลือบุคคลให้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เขาสามารถนำตนเองได้ เป็นต้นว่า ตัดสินใจได้ว่าจะศึกษาด้านใด ประกอบอาชีพใด หรือแก้ปัญหาอย่างไร และสามารถปรับตัวได้อย่างไรมีความสุข ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตจนพัฒนาตนเองให้ถึงขีดสุดในทุกด้าน ซึ่งจะ ได้ขยายความของคำต่อไปนี้

“กระบวนการ” คำว่า กระบวนการ ในที่นี้มี 2 ความหมาย คือ

1. การแนะแนวเป็นกระบวนการต่อเนื่องซึ่งควรจะมีขึ้นในระดับชั้นต่างๆ
2. กระบวนการของการแนะแนว เป็นการจัดกิจกรรมเป็นขั้นๆ เพื่อไปสู่เป้าหมาย คือให้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม

“ช่วยเหลือ” การแนะแนวมีจุดประสงค์ที่จะให้ความช่วยเหลือบุคคลในสามประการด้วยกัน คือ การป้องกันปัญหา การแก้ปัญหา และการส่งเสริมพัฒนาการ

“บุคคล” การแนะแนวเป็นการบริการให้แก่ คนปกติ ซึ่งกำลังประสบปัญหา หรือต้องการส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการป้องกันปัญหา

“เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม” การแนะแนวจะช่วยให้บุคคลเข้าใจตนเอง เป็นต้นว่า รู้จักขอบเขตความสามารถ ความสนใจ ความถนัดฐานะเศรษฐกิจสังคมของตน มีความเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่างๆ เป็นต้นว่า มีความรู้เกี่ยวกับแนวทางการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ ความต้องการของตลาดเกี่ยวกับอาชีพต่างๆ เพื่อให้บุคคลนำตนเองได้ สามารถตัดสินใจสิ่งต่างๆ รู้จักวางแผนการในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นสามารถปรับตัวได้ดีพัฒนาตนเองได้เต็มที่ในทุกๆ ด้าน และสามารถทำประโยชน์ให้สังคมในฐานะที่เป็นพลเมืองดี

2) หลักการแนะแนว

การดำเนินการแนะแนวที่มีประสิทธิภาพ ผู้ดำเนินการมีหลักยึดถือสำหรับปฏิบัติ ดังต่อไปนี้ (วัชรวิ ทรัพย์มี. 2531 : 4)

- 1) การแนะแนวจัดขึ้นเพื่อพัฒนาบุคคลในทุกด้าน นักแนะแนวมีหลักการที่จะช่วยให้ผู้รับบริการ มีพัฒนาการถึงขีดสุดในทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ และด้านสังคม
- 2) การแนะแนวเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล การแนะแนวมีหลักการที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกคน ฉะนั้น นักแนะแนวจำเป็นต้องรู้จักนักเรียนแต่ละคน และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยมีกลวิธีศึกษาเด็กเป็นรายกรณี เป็นต้นว่า ใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบทดสอบวัดสติปัญญา ความถนัด หรือใช้แบบสอบถามต่างๆ เพื่อนักแนะแนวจะได้ช่วยเหลือเด็กได้เหมาะสมกับเอกลักษณ์บุคคล
- 3) การแนะแนวเกิดจากความร่วมมือ การแนะแนวที่มีประสิทธิภาพต้องเกิดจากความร่วมมือและความเต็มใจของผู้มาใช้บริการ และบุคลากรอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เป็นต้นว่า ผู้บริหาร โรงเรียน ครูอื่นๆ บุคลากรและสถาบันต่างๆ ในชุมชน ดังนั้นผู้ทำหน้าที่แนะแนวจะต้องเป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
- 4) การแนะแนวยึดหลักสิทธิและเสรีภาพของบุคคล นักแนะแนวตระหนักในสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการที่จะเลือกตัดสินใจที่จะนำชีวิตของตนเอง นักแนะแนวจะเป็นผู้ช่วยให้บุคคลรู้จักตนเองและสิ่งแวดล้อมดีขึ้น เพื่อที่ผู้รับบริการจะได้ตัดสินใจเลือกการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้แนะแนวจะไม่เป็นผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจแก่ผู้รับบริการ
- 5) การแนะแนวเป็นกระบวนการต่อเนื่อง การจัดบริการแนะแนวนั้นจะต้องมีความต่อเนื่องในแต่ละระดับชั้น ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา และจะต้องจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นขั้น ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย ฉะนั้น การจัดกิจกรรมแนะแนวจะต้องมีการวางแผนการระยะยาว
- 6) การแนะแนวมีจุดมุ่งหมายทั้งทางด้านการป้องกันปัญหา การแก้ปัญหาและการส่งเสริมพัฒนาการ วัตถุประสงค์ของการแนะแนวไม่เพียงแต่เป็นการช่วยแก้ปัญหาให้นักเรียนเท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงการป้องกันปัญหา และการส่งเสริมพัฒนาการด้วย ฉะนั้นการแนะแนวจึงจัดเพื่อนักเรียนทุกคน ไม่ใช่เป็นบริการสำหรับช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาเท่านั้น

7) ผู้ทำหน้าที่แนะแนวจะต้องมีคุณสมบัติและท่านการฝึกอบรมทางการแนะแนวมาโดยเฉพาะ ผู้ทำหน้าที่แนะแนวจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนในด้านการศึกษาทางสาขาแนะแนว ประสบการณ์ และบุคลิกภาพ

8) การแนะแนวมีหลักการในการช่วยให้บุคคลปรับตัวได้ในปัจจุบัน และมีการวางแผนที่ดีในอนาคต วัตถุประสงค์ของการแนะแนวไม่เพียงแต่จะช่วยบุคคลให้ปรับตัวได้ดีในปัจจุบันเท่านั้น แต่จะส่งเสริมการวางแผนการที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคลในอนาคตด้วย เป็นต้นว่า การวางแผนเกี่ยวกับการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ

9) การแนะแนวตั้งอยู่บนหลักการว่า ถ้าบุคคลแต่ละคนได้พัฒนาจนถึงขีดสุดในทุกด้าน และสามารถปรับตัวได้ดีแล้วสังคมก็จะพัฒนารุ่งเรืองต่อไปด้วย

3) ความจำเป็นในการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษา

การแนะแนวในระดับโรงเรียนประถมศึกษา ถือว่ามีความจำเป็นเช่นเดียวกับการแนะแนวในระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษา สภาพของสังคมในปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมายในชีวิตประจำวันมนุษย์ โดยเฉพาะเด็กชั้นประถมศึกษายังจัดอยู่ในวัยเยาว์ยากที่จะเผชิญกับปัญหาชีวิตตามลำพังได้บางครั้งเด็กก็ทำอะไรลงไปโดยขาดวิจารณญาณที่ถูกต้องหรือทำลงไปเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ (ศรีวรรณ จันทรวงศ์. 2542 : 76-80)

โดยปกติแล้วเมื่อพูดถึงการแนะแนว บุคคลจะเริ่มนึกถึงการแนะแนวในโรงเรียนมัธยมศึกษามากกว่า เพราะปัญหาต่างๆ ทั้งปัญหาการเรียน ปัญหาอาชีพ และปัญหาส่วนตัวมักจะตกอยู่กับเด็กวัยรุ่นเป็นส่วนมาก แต่ความเป็นจริงแล้วปัญหาจะเริ่มก่อตัวมาตั้งแต่ในวัยเด็ก การขจัดปัญหาในวัยเด็กจะช่วยให้ปัญหาในวัยรุ่นลดน้อยลงด้วย

การแนะแนวในชั้นประถมศึกษาคือ บริการที่มุ่งป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหาทั่วไปและขจัดปัญหาต่างๆ ให้แก่เด็ก การฝึกหัดหรือเอาใจใส่ดูแลตั้งแต่วัยเด็กจะทำให้เขากลายเป็นวัยรุ่นที่ดีในอนาคต การปลูกฝังอันดีงามในวัยเด็กเท่ากับเป็นการสร้างรากฐานที่งอกงามในอนาคต

ปัญหาเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่มีเวลาที่จะเอาใจใส่ดูแลบุตรของตนเอง ทำให้เด็กว้าเหว่ ขาดที่พึ่ง นอกจากนั้นเด็กที่มาจากสภาพครอบครัวที่หาเช้ากินค่ำจะมีปัญหาดามมาอีกเช่น ค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียน ค่าใช้จ่ายในยามเจ็บป่วย เหล่านี้เป็นอุปสรรคอย่างใหญ่หลวง เป็นผลทำให้เด็กวิตกกังวลท้อแท้ต่อการเรียนเรียนอ่อนลง มีพฤติกรรมผิดปกติเมื่อเด็กประสบปัญหาทางโรงเรียนจะต้องหาทางช่วยเหลือแก้ไขปัญหา โดยเร่งด่วน เพราะถ้าชินปล่อยเอาไว้ปัญหาเล็กจะค่อยๆ ลุกกลามเป็นปัญหาใหญ่และแก้ยากขึ้น

เด็กในชั้นประถมศึกษาจำนวนไม่น้อยที่เริ่มต้นทางชีวิตไปในทางที่คิดแก้ไขปัญหาโดยการลักเล็กขโมยน้อย เด็กบางคนติดทินเนอร์ หนีโรงเรียนเมื่อเข้าห้องเรียน กลั่นทินเนอร์ก็พุ่งไปหมดทั้งห้องเรียน ฉะนั้น เพื่อขจัดปัญหาดังกล่าว การแนะแนวในชั้นประถมศึกษาจึงนับว่ามีความสำคัญอย่างมาก

ดังนั้น ความจำเป็นที่ต้องจัดบริการแนะแนวในชั้นประถมศึกษา มีดังนี้

1. เพื่อจัดประสบการณ์อันดีงามให้เด็กตั้งแต่ขั้นต้นของชีวิตทำให้เด็กมีจิตใจงดงาม มองโลกในแง่ดี
2. ช่วยเด็กที่ผิดปกติ ร่างกายพิการ สภาพจิตใจบกพร่องสติปัญญาต่ำ ให้ได้รับความช่วยเหลืออย่างถูกวิธี
3. ช่วยเหลือเด็กที่มีพฤติกรรมไปในทางที่ไม่ดี ได้มีโอกาสเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในสภาพที่สังคมยอมรับ
4. ช่วยให้เด็กมองโลกไปตามสภาพของความเป็นจริง ไม่ใช่คิดเลื่อนลอย เพื่อฝัน หรือวาดวิมานในอากาศ

สรุปได้ว่า การแนะแนวในชั้นประถมศึกษา โรงเรียนจะพึงเล็งที่ตัวเด็กเป็นสำคัญในทุกๆ ด้านพยายามป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดขึ้น ถ้ามีปัญหาพยายามหาทางแก้ไข ปัญหาอย่างละเมียดละไม โดยไม่สร้างผลกระทบกระเทือนแก่เด็กโดยตรง การแนะแนวในชั้นประถมศึกษาจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างครูและผู้ปกครอง โดยมีเป้าหมายสำคัญทางด้านวิชาการและการปรับตัวที่ดี

4) จุดมุ่งหมายของการแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษา

ประหยัด ทองมาก (2532 : 45-46) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการแนะแนวพอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. การแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษา มีจุดมุ่งหมายสำหรับเด็ก ดังนี้
 - 1.1 เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจตนเองในด้านความสามารถ ความสนใจ ความถนัด บุคลิกภาพ ความสำเร็จ เป็นต้น
 - 1.2 เพื่อสร้างเสริมบุคลิกภาพที่พึงปรารถนาซึ่งจะนำไปสู่การมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในสังคม
 - 1.3 เพื่อสร้างเสริมสมรรถภาพในการศึกษาเล่าเรียนให้มีความพร้อมและมีการตั้งคั้งที่เหมาะสม
 - 1.4 เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็กช่วยขจัดปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ซึ่งอาจเกิดขึ้นหรือขัดขวางพัฒนาการต่างๆ ของเด็ก

1.5 เพื่อป้องกันปัญหาต่างๆ ซึ่งอาจเกิดขึ้นทั้งในโรงเรียนและสังคมที่แวดล้อมเด็กแต่ละคน

2. การแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายสำหรับครู ดังนี้

2.1 เพื่อช่วยครูในการวางแผนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กทุกคนโดยพิจารณาสติปัญญา ความสามารถ การปรับตัวในสังคม และความต้องการส่วนบุคคล ประกอบด้วย

2.2 เพื่อช่วยให้ครูเข้าใจเด็กแต่ละคน และพยายามใช้วิธีการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาเต็มความสามารถ

2.3 เพื่อให้ครูนำหลักการแนะแนวไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการสอนเพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง และเพื่อให้เด็กได้รับประโยชน์จากโรงเรียนมากที่สุด

3. การแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายสำหรับผู้ปกครอง ดังนี้

3.1 เพื่อช่วยให้บิดามารดา ผู้ปกครอง ทราบเกี่ยวกับพัฒนาการและปัญหาต่างๆ ของเด็กและโรงเรียน

3.2 เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบิดามารดา ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหาร โรงเรียนและชุมชนที่แวดล้อมเด็ก

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการแนะแนวสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ จุดมุ่งหมายเฉพาะ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดเพื่อพัฒนาให้เป็นที่ไปตามปรัชญา หรือวิสัยทัศน์ของสถานศึกษานั้นๆ ส่วนจุดมุ่งหมายทั่วไป นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นไปตามหลักการแนะแนว คือเพื่อป้องกันปัญหา แก้ปัญหา และเพื่อส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนเกิดความเจริญงอกงามในทุกๆด้าน

5) ประโยชน์ของการแนะแนว

การแนะแนวนับว่ามีประโยชน์มากแก่นักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม การที่ผู้เรียนขาดประสบการณ์ ขาดผู้ให้การช่วยเหลือชี้แนวทางในการดำเนินชีวิตเป็นเหตุให้การดำเนินชีวิตผิดพลาด ประสบกับปัญหาบางอย่างที่ร้ายแรงที่อาจจะทำลายอนาคตได้ เป็นการสายเกินกว่าจะแก้ไข การจัดบริการแนะแนวจะช่วยขจัดปัญหาทุกๆ ด้าน ช่วยให้นักเรียนมองเห็นปัญหาแล้วเกิดความกระฉ่างขึ้นในใจ สามารถที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้ด้วยตนเอง

ยอมรับ สถานะที่แท้จริงของตนเอง พยายามที่จะช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด รู้จักประเมินค่าตัวเอง ในการดำเนินชีวิต ความสำเร็จในชีวิตมนุษย์อยู่ที่การรู้จักกำหนดเป้าหมาย ที่อยู่ในความสามารถของตนเองที่จะก้าวไปถึง ไม่เกียจคร้านรอคอย โชคชะตา มนุษย์ที่มีหลักการดำเนินชีวิต โดยยึดหลักปรัชญาของการแนะแนวจะเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิต (ศรีวรรณ จันทรวงศ์. 2542 : 21-22)

คุณประโยชน์ของการแนะแนวมีมากมาย ซึ่งผู้เรียนจำเป็นที่จะต้องศึกษา และทำความเข้าใจ การแนะแนวมีสิ่งทีละเอียดย่อยปลีกซึ่ง เมื่อบุคคลนำไปใช้ได้ถูกต้อง และเหมาะสมจะทำให้กลายเป็นบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในชีวิต ปราศจากความทุกข์ ดำเนินชีวิต อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ จะทำให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

การที่ผู้สอนสามารถเข้าใจการแนะแนวอย่างลึกซึ้ง และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองได้ จะทำให้นักเรียนเกิดศรัทธาเลื่อมใส ยอมรับฟัง นำหลักและวิธีการต่างๆ ไปปฏิบัติ ปรับปรุงสุขภาพจิต และสุขภาพทางกายให้สมบูรณ์ กลายเป็นบุคคลที่ปราศจากปัญหา คือรู้จักแนวทางในการป้องกันปัญหา และแก้ไขปัญหาก็ได้อย่างดี

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการแนะแนว ไว้ดังนี้

1. ช่วยให้นักเรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้อย่างถูกวิธี ช่วยให้เกิดความเข้าใจในบทเรียน ได้ดียิ่งขึ้น ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน
2. ช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนไปตามความถนัดของตนเอง สามารถเลือกวิชาตามความรู้ความสามารถของตนเอง
3. ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการศึกษา ทำให้เกิดความสนใจในการเรียน พอใจที่จะศึกษาหาความรู้
4. ช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดวิชาเรียนได้สนองความต้องการของนักเรียน รู้แนวทางว่าวิชาใดควรจัด และเหมาะสมกับผู้ใด
5. ช่วยป้องกันปัญหาต่างๆ โดยการวางแผนเอาไว้ล่วงหน้าเพื่อช่วยให้นักเรียนหลีกเลี่ยงหนีจากปัญหา ไม่ต้องเผชิญหน้ากับปัญหา
6. ช่วยให้นักเรียนรู้จักคิด และร่วมกิจกรรมต่างๆ ไปตามความพอใจและความสามารถของตนเอง
7. ช่วยให้นักเรียนสามารถเลือกอาชีพไปตามความถนัดของตนเอง อันจะเป็นแนวทางไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลในวิชาที่ตนเองเลือกเรียน
8. ช่วยให้นักเรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิดและปฏิบัติสิ่งใหม่ๆ ได้ด้วยตนเอง สร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง

9. ช่วยให้นักเรียนได้มีพัฒนาการไปอย่างถูกหลักวิธี โดยมีการพัฒนาการไปพร้อมๆ กันทั้งด้านร่างกาย สมอง อารมณ์ และสังคม

10. ช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่น

11. ช่วยให้นักเรียนรู้จักรักษาระเบียบวินัย และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม รู้จักหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองที่ดีของประเทศ และเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวมีมานะอดทน ขยันหมั่นเพียรเพื่อไปสู่ความสำเร็จ

12. ช่วยให้นักเรียนเข้าใจตนเองรู้จักตัวของตัวเองอย่างแท้จริงรู้จักคิดและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง รู้จักวางแผนชีวิตในอนาคต และดำเนินชีวิตไปตามที่ตนเองต้องการ

13. ช่วยให้นักเรียนรู้จัก และเข้าใจสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว รู้จักและเข้าใจบุคคลอื่น มีความเห็นอกเห็นใจ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้เป็นที่ยอมรับของสังคมทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น สามารถทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้

14. ช่วยให้นักเรียนเป็นคนที่มีเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ในการตัดสินใจปัญหา รู้จักคุณค่าของตนเอง และนำคุณค่าของตนเองไปใช้ให้เป็นประโยชน์

15. ช่วยให้ครู และผู้บริหารรู้เหตุแห่งพฤติกรรม เพื่อหาทางช่วยขจัดปัญหาได้ง่ายขึ้น

6) ประเภทของการแนะแนว

การแนะแนวแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (คมเพชร ฉัตรสุกกุล. 2529 : 10-11)

1. การแนะแนวการศึกษา (Education Guidance) หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือบุคคลให้ได้รับความสำเร็จในการศึกษา ตามความสามารถของเขา ในบางครั้งการที่บุคคลใดก็ตามไม่สามารถประสบความสำเร็จได้นั้น อาจเป็นเพราะมีอุปสรรคปัญหาต่างๆ เช่น เลือกเรียนวิชาไม่เหมาะสม ขาดวิธีการเรียนที่ดี จาดจุดมุ่งหมาย การศึกษาที่จะทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการเรียน ด้วยเหตุนี้จึงควรจะมีการจัดบริการแนะแนวเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ให้ลดน้อยลง หรือหมดไป

2. การแนะแนวอาชีพ (Vocational Guidance) หมายถึง กระบวนการที่จะช่วยเหลือบุคคลให้สามารถมีอาชีพที่เหมาะสม และประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพตามความต้องการ ดังนั้น กระบวนการแนะแนวอาชีพจะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและ

ต้องใช้เวลา เพราะจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่การพิจารณาตัวบุคคลในด้านต่างๆ เช่น ความสนใจ ความถนัด ความสามารถ หรือสติปัญญา เศรษฐกิจ และอื่นๆที่สำคัญ แล้วนำข้อมูลนั้นมาพิจารณาว่าผู้เรียนจะเลือกวิชาชีพอะไร หลังจากการตัดสินใจก็จะให้ข้อมูลว่า ผู้เรียนต้องเตรียมตัวเพื่ออาชีพโดยวิธีใด เช่น เข้ารับการอบรม เข้าเรียนในสถาบันการศึกษาต่างๆ หรือเข้าทำงานเลย โดยการฝึกฝน นอกจากนี้แล้วถ้าเป็นไปได้ ผู้เรียนจะต้องมีโอกาสดำเนินงานจริงๆ และมุ่งสู่ทางในการเจริญก้าวหน้า ตลอดจนประสบความสำเร็จ กระบวนการแนะแนวอาชีพนั้นจะต้องมีการให้คำปรึกษาทางด้านอาชีพรวมอยู่ด้วย

3. การแนะแนวส่วนตัวและสังคม (Vocational Counseling) หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือบุคคล ให้สามารถดำรงชีวิตของตนได้อย่างมีความสุขในสังคม สาเหตุเนื่องมาจากที่บุคคลอาจประสบความยุ่งยากในการดำเนินชีวิต เช่น การเลือกคบเพื่อน การเลือกคู่ครอง การเป็นปมด้อยต่างๆ ปัญหาครอบครัว และอื่นๆ ถ้าบุคคลมีความทุกข์ จากปัญหา มากเกินไป ย่อมไม่สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่มีการแนะแนว และแก้ไขปัญหาได้ เขาจะมีโอกาสกระทำการสิ่งต่างๆ ในชีวิตอย่างประสบความสำเร็จและเป็นประ โยชน์ต่อสังคม

7) ขอบข่ายของการดำเนินงานแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษา

ในการดำเนินงานแนะแนวในโรงเรียน ควรจะให้ครอบคลุมทั้งด้าน การแนะแนวการศึกษา การแนะแนวอาชีพ และการแนะแนวปัญหาส่วนตัวและสังคม โดยจัดให้ ต่อเนื่องกัน ไปในแต่ละระดับการศึกษา ตามความเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน และ ความต้องการของนักเรียน ซึ่งบริการหรือกิจกรรมแนะแนวที่ควรจัดให้มีใน โรงเรียน ประถมศึกษา มีดังต่อไปนี้ (สมร ทองดี. 2542 : 60)

1. บริการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. บริการสนเทศ
3. บริการให้คำปรึกษา
4. บริการจัดวางตัวบุคคล
5. บริการติดตามและประเมินผล

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษา ควรจัดให้ครอบคลุมทั้งการแนะแนวการศึกษา การแนะแนวอาชีพ การแนะแนวปัญหาและ สังคมซึ่งสามารถจัดกิจกรรมแนะแนวได้หลายอย่างดังที่ได้กล่าวมาแล้วก็ตามแต่บริการแนะ แนวที่ควรเน้นในระดับประถมศึกษานั้นก็คือ การแนะแนวปัญหาส่วนตัวและสังคม เพื่อช่วยให้

นักเรียนระดับประถมศึกษา สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมเพื่อนได้ อันจะนำไปสู่การปรับตัวเข้ากับกฎ ระเบียบต่างๆ ของโรงเรียนได้

3.3.9 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่าประกันคุณภาพการศึกษาไว้หลายทัศนะต่างๆ กัน ดังนี้

สุรัฐ ศิลปอนันต์ (2545 : 13) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานให้สูงขึ้นเข้าถึงมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้โดยประเมินความสำเร็จของผู้เรียนให้ได้มาตรฐานตามหลักสูตร การมีเป้าหมายชัดเจน และทุ่มเทเรื่องระบบสองระบบ คือ ความรับผิดชอบ (Accountability) และการวัดผล (Measurement) จะเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และคาดหวัง

สมศักดิ์ สันธุระเวชย์ (2541 : 2) ได้เสนอแนะไว้ว่าการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะยกมาตรฐานของโรงเรียนต่างๆ ที่ยังไม่เข้ามาตรฐานผลักดันให้ได้มาตรฐานและเป็นมาตรการหนึ่งที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าสถานศึกษาที่ได้รับการรับรองมาตรฐานสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพผู้จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานกำหนดไว้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 ค : 58) บันทึกไว้ว่าการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การดำเนินกิจกรรมใดๆ เพื่อสร้างความมั่นใจต่อผู้ปกครอง ชุมชน สังคมว่าการดำเนินงานของสถานศึกษาตามพันธกิจที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้นั้นจะให้ผลิตผลของการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอันพึงประสงค์ตามความคาดหวังของผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2541 : 4) ได้ให้ความหมายว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่า โรงเรียนเอกชนมีแนวทางจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจนและสอดคล้องกับหลักการ นโยบาย และจุดเน้นของแผนการศึกษาของรัฐ และโรงเรียนได้ปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อคุณภาพการศึกษาที่ดีของผู้เรียนแต่ละคน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 7) ให้ความหมายว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินการกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนา การศึกษาที่จะรักษาไว้ซึ่งคุณภาพของการศึกษาให้ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของสังคมและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 เรื่องระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ ปฐมวัย ดังนี้ ระบบประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษาเป็นระบบที่สถานศึกษาร่วมมือกับ ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายใต้ การกำกับ ดูแล และสนับสนุนส่งเสริมของหน่วยงาน ต้นสังกัด เพื่อสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักวิชา ข้อมูลหลักฐานที่ตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องว่าผู้เรียนทุกคนจะได้รับบริการด้านการศึกษาที่มี คุณภาพจากสถานศึกษา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (องค์กรมหาชน) (2546 : 11) ได้ให้ความหมายไว้อย่างสอดคล้อง ดังนี้

ระบบการประกันคุณภาพภายใน หมายความว่า ระบบการประเมินผลและ ติดตามตรวจสอบคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของ สถานศึกษานั้นเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่ดูแลสถานศึกษานั้นๆ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 10) ได้ให้ ความหมายของของระบบการประกันคุณภาพภายในโดยอาศัยการประเมินผลภายในเพื่อให้ สถานศึกษาประเมินตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าไปสู่การพัฒนาปรับปรุงตนเอง และพร้อมที่จะได้รับตรวจสอบจากการประเมินภายนอกโดยมีความหมาย ดังนี้ ระบบการ ประกันคุณภาพภายใน คือ กระบวนการประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่กระทำโดย บุคลากรในหน่วยงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะช่วยในการปรับปรุง พัฒนาการ ดำเนินงาน ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2546 : 133) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับระบบการประกัน คุณภาพในการบรรยายพิเศษเรื่อง “ การประกันคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมและ วัฒนธรรมไทย ” ว่าระบบการประกันคุณภาพการศึกษา คือ กระบวนการเพื่อรับประกันให้ได้ ว่าผู้จบการศึกษาต้องเป็นผู้รับรองได้ว่าเป็นบุคคลที่มีคุณภาพตรงตามมาตรฐานในระดับนั้น ๆ เป็นทรัพยากรของชาติที่มีคุณภาพรับประกันคุณภาพและไว้วางใจได้บนพื้นฐานของคุณภาพ ที่ควรจะเป็น โดยระบบการประกันคุณภาพนั้นต้องดำเนินต่อเนื่องทำเป็นนิสัย สม่่าเสมอ ร่วมมือกันเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อไปในอนาคตและคงอยู่ตลอดไป

สรุปได้ว่า ระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นระบบที่สถานศึกษา ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความมั่นใจว่าผู้เรียนทุกคนจะได้รับบริการ ด้านการศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษา โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การควบคุมคุณภาพ การศึกษา การตรวจสอบ ทบทวนและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา และการประเมินเพื่อรับรอง คุณภาพการศึกษา

3.3.10 การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน

1) การให้บริการด้านข้อมูลข่าวสารและด้านวิชาการ

(1) โรงเรียนในฐานะเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน

(สุภรณ์ ศรีพหล และคนอื่น. 2526 : ไม่มีเลขหน้า) ชุมชนของประเทศไทยสามารถแบ่งออก อย่างกว้าง ๆ ได้ 2 ประเภท คือ ชุมชนในเมือง และชุมชนในชนบท ส่วนใหญ่ของชุมชนไทย คือประมาณร้อยละ 80 เป็นชุมชนที่อยู่ในชนบท ชุมชนในชนบทส่วนใหญ่สมาชิกจะมีอาชีพ ทางกสิกรรม ดังนั้น จึงทำให้มีขนาดไม่ใหญ่มากนักและกระจัดกระจายออกไปตามพื้นที่ที่ ประกอบอาชีพเมื่อชนบทอยู่อย่างกระจัดกระจาย โอกาสที่จะได้รับความรู้ความเจริญและวิทยา การใหม่ ๆ จึงมีไม่มากนัก แต่เดิมก่อนที่จะมีโรงเรียน ชุมชนได้อาศัยวัดเป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียน และได้รับความรู้ต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม ต่อมาเมื่อการศึกษามีหน่วยงานรับผิดชอบขึ้น โดยเฉพาะมีโรงเรียนทำหน้าที่เป็นแหล่งให้การศึกษาและความรู้แก่เยาวชนแทนวัด และเนื่องจาก โรงเรียน เป็นจุดรวมของความรู้ มีสถานที่ และมีบุคลากรมากกว่าทางวัด ดังนั้นบทบาทในการ เป็นศูนย์ วิทยาการของวัดซึ่งมีแต่เดิมจึงค่อย ๆ หดไป แต่บทบาทของโรงเรียนในฐานะเป็น แหล่งวิทยาการของชุมชนค่อย ๆ มีมากขึ้นตามลำดับ วัดจะทำหน้าที่เป็นแหล่งที่ให้การสอน ในทางจริยธรรมหรือทางศาสนาและประเพณีบางอย่าง

(2) บทบาทของโรงเรียนในฐานะที่เป็นแหล่งหรือศูนย์รวมทางวิทยาการ ของชุมชน โรงเรียนควรมีบทบาทดังต่อไปนี้

1) ศูนย์รวมของข่าวสาร โรงเรียนนอกจากจะให้ข่าวสารหรือความ เคลื่อนไหวของเหตุการณ์บ้านเมืองหรือผู้เรียนใน โรงเรียนแล้ว ควรจะเปิด โอกาสให้ ข่าวสาร แก่สมาชิกของชุมชนด้วย รูปแบบของการให้ข่าวสารแก่ชุมชนนั้นอาจจะทำได้หลายรูปแบบ เช่น การเปิดห้องสมุดในชุมชน ได้จัดที่อ่านหนังสือสำหรับชุมชน ไว้ใน โรงเรียน การออกข่าวสาร ของโรงเรียน เป็นต้น

2) ศูนย์รวมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบต่าง ๆ ของ ภูมิปัญญา ชาวบ้านสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนักเรียนหรือชุมชนได้

3) ศูนย์รวมวัฒนธรรม ในการดำเนินงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี นั้นโรงเรียนควรจะมีบทบาทสำคัญด้วย โดยทั่วไปโรงเรียนมักจะจัดงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน การประกวด การละเล่นต่าง ๆ รวมทั้งการกีฬา และกิจกรรมนันทนาการของชุมชน มักจะทำในโรงเรียนสุภรณ์ ศรีพหล (2526 : 30-31) ได้เสนอว่าโรงเรียนควรทำหน้าที่ที่สำคัญต่อชุมชน ดังนี้

1. การบริการแก่ชุมชน โดยการเผยแพร่ความรู้ทั้งทางวิชาชีพและวิชาการแก่ชุมชนทำการฝึกอบรม จัดหาวิทยากรบรรยายให้ความรู้ในด้านเศรษฐกิจ อาชีพการเมือง สาธารณสุขวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพของประชาชนให้สูงขึ้น

2. การจัดโปรแกรมการศึกษาเพื่อประชาชน โดยประสานงานขอความร่วมมือจากหน่วยราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือโรงเรียนดำเนินการเองจัดสอนหลักสูตรอาชีพระยะสั้น ห้องเรียนหรือแบบกลุ่มสนใจเพื่อให้ประชาชนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ

3. ให้ความสนับสนุนช่วยเหลือการพัฒนาชุมชน จัดทำโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ตลอดจนเข้าร่วมในโครงการพัฒนาเหล่านั้น

4. การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนจะต้องหาวิธีนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ร่วมดำเนินกิจกรรมแสดงความคิดเห็นต่างๆ ในการจัดโรงเรียน และโรงเรียนจะต้องส่งเสริมความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพและบริการต่างๆแก่ประชาชนในชุมชนเช่นกัน

5. การเรียนแบบอย่างที่ดีในชุมชน โรงเรียนมีหน้าที่อบรมสั่งสอนเยาวชนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม โรงเรียนจำเป็นต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน สมาชิกของโรงเรียนจะปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบประเพณีอันดีงาม

สรุปได้ว่าหน้าที่หลักของโรงเรียน คือ การให้บริการ ศึกษาอบรม แก่ บุตรหลานที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ อีกหน้าที่หนึ่งถือว่าเป็นหน้าที่รอง ที่โรงเรียนจำเป็นต้องดำเนินการคือการส่งเสริมให้ชุมชนมีสถานภาพหลายๆ ด้านดีขึ้น เช่น ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมด้วยการให้บริการชุมชนในด้านต่างๆ ถ้าถามว่าทำไมโรงเรียนจึงต้องบริการชุมชน เพราะว่ามีหน้าที่หลักที่หนักอยู่แล้ว เพราะการบริการชุมชนมากเท่าใด ชุมชนก็ยิ่งเข้ามาช่วยเหลือหรือมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากเท่านั้น ลักษณะเหมือนกับ

มุมมองและขณะที่เราว่างออกไปด้วยแรงมากๆ ก็จะกลับมาหาเราเร็วมากเช่นเดียวกัน และโรงเรียนควรจะทำบทบาทหน้าที่เป็นศูนย์หรือแหล่งวิทยาการของชุมชนด้วย การจะดำเนินการดังกล่าวได้นั้น โรงเรียนจะต้องพยายามเลิกเส้นกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หรือพยายามเปิดประตูโรงเรียนออกให้กว้างที่สุด ซึ่งการจะทำได้ ผู้บริหารและครูจะต้องเป็นคนใจกว้าง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และเห็นความสำคัญด้านนี้ด้วย

2) การให้บริการด้านส่งเสริมอาชีพ

ปรีชา คัมภีรปรกรณ์ (2537 : ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวเรื่องการให้บริการด้านส่งเสริมอาชีพว่า

1. โรงเรียนในฐานะสถาบันฝึกวิชาชีพ โดยบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนนั้นมีหน้าที่หลัก คือ ให้การศึกษาแก่เยาวชน คำว่า ให้การศึกษานั้นส่วนใหญ่มักจะเข้าใจว่าเป็นการให้การศึกษาในเฉพาะวิชาสามัญ อันได้แก่ความรู้ทางการเขียน การอ่าน และเขียน หรือคำนวณ อันเป็นความรู้พื้นฐานโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนประถมศึกษาจะทำหน้าที่ให้การศึกษาก่อนพื้นฐานที่เป็นการศึกษาภาคบังคับเท่านั้นตามความเข้าใจข้างต้นนั้นเป็นความเข้าใจที่ไม่ได้ผิดไปจากความจริง แต่เนื่องจากการศึกษาได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางดังกล่าวแล้ว และการที่รัฐบาลมีนโยบายที่จะลดความไม่เสมอภาคทางการศึกษาอย่างแน่ชัดแล้ว ประกอบกับการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา จึงทำให้บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนที่จะเป็นแต่เพียงสถาบันทางการศึกษาที่สอนเฉพาะวิชาสามัญจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย บทบาทของโรงเรียนที่เพิ่มจากการสอนวิชาสามัญ คือการให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพแก่ผู้เข้าเรียน ถ้าหากพิจารณาถึงบทบาทของโรงเรียนในฐานะเป็นสถาบันฝึกวิชาชีพ

2. บทบาทในการให้บริการชุมชนของโรงเรียนในฐานะสถาบันฝึกวิชาชีพ บทบาทในส่วนนี้ถือว่าเป็นบทบาทที่เป็นการให้บริการแก่ชุมชน โดยเฉพาะผู้รับบริการจะมีลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่มแรก เพราะในกลุ่มแรกจะเน้นเฉพาะคนที่อยู่ในระบบโรงเรียนเท่านั้นที่จะได้รับบริการ ส่วนบุคคลที่อยู่นอกระบบโรงเรียนจะไม่ได้รับบริการแต่อย่างใด บทบาทในประการที่สองนี้เองที่เป็นส่วนช่วยให้บริการแก่คนนอกระบบโรงเรียน บทบาทในประการนี้ ได้แก่การที่โรงเรียนเปิดทำการสอนวิชาชีพให้แก่สมาชิกของชุมชน โดยอาจจัดในรูปของกลุ่มสนใจ กลุ่มวิชาชีพที่ทำการสอนระยะสั้น เช่น แก้วหรือซ่อมเครื่องยนต์ขนาดเล็ก การตัดหรือ ซอยผม การตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น บทบาทประเภทนี้โรงเรียนควรจะต้องให้ความร่วมมือกับชุมชน โดยอาจจะทำร่วมกับบุคคลหลายฝ่าย เช่น ฝ่ายประถมศึกษา มัธยมศึกษา

การศึกษานอกโรงเรียน และอาชีวศึกษา เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนระดับที่มีเครื่องมือในการฝึกอบรมอาชีพ อย่างพร้อมเพียงควรจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างมาก

สรุปได้ว่า บทบาทของโรงเรียนในฐานะเป็นสถาบันฝึกวิชาชีพนั้นมีอยู่ 2 ประการ คือ บทบาทตามที่กำหนดในหลักสูตรและบทบาทที่นอกเหนือจากหลักสูตร บทบาทประการหลังเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็น ไม่น้อยกว่าประการแรกที่ผู้บริหารควรจะสนับสนุนและให้ความสนใจ โรงเรียนอาจจะจัดในรูปของการหารายได้ระหว่างเรียนให้กับนักเรียน หรือเป็นแหล่งฝึกอาชีพให้กับชุมชน

3.3.11 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น

ความหมายของการประสานงาน

พนัส หันนาคินทร์ (2524 : 41) กล่าวว่า การประสานงาน คือ ความต้องการที่จะประสานงานหรือผนึกความพยายาม และการกระทำต่างๆ ให้เข้าเป็นกลุ่มก้อนเพื่อให้งานของหน่วยงานต่างๆ ดำเนินไปโดยสอดคล้องต้องกัน ดำเนินไปในทิศทางเดียวกันด้วยความพร้อมเพียงสู่จุดหมายปลายทางที่ได้ตั้งไว้ โดยปราศจากความขัดแย้งอันจะเกิดขึ้นไม่ว่าโดยความไม่เข้าใจหรือด้วยประการใดๆ การติดต่อสื่อความคิด (Coordination Thinking) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้ร่วมงานบังเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเข้าใจจุดหมายปลายทางของหน่วยงานนั้นๆ

เมธี ปิลันธนานนท์ (2525 : 188) กล่าวว่า การประสานงาน คือ ความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน การจัดระเบียบงานให้เรียบร้อยและสอดคล้องกลมกลืนกัน ให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายร่วมมือกันปฏิบัติงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทำงานซ้ำซ้อนกัน ขัดแย้งกัน หรือเหลื่อมล้ำกัน

ภิญโญ สารธร (2526 : 210) กล่าวว่า การประสานงาน คือ การประสานงานระหว่างบุคลากรหรือหน่วยงานหนึ่งกับอีกหน่วยงานหนึ่งมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานร่วมกัน ภายในองค์การทุกชนิด การประสานงานเป็นกระบวนการเชื่อมสัมพันธ์ บุคคล วัสดุ และทรัพยากรอย่างอื่นเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน

สรุปได้ว่า การประสานงาน คืองานที่มีลักษณะ ดังนี้

1. การจัดระเบียบการทำงานเพื่อให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายร่วมมือปฏิบัติงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทำงานซ้ำซ้อนกัน ทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ
2. การทำงานเป็นกลุ่ม โดยใช้เทคนิคของการร่วมมือประสานงานกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร

3. กระบวนการเชื่อมความสัมพันธ์เกี่ยวกับบุคคล วัสดุ และทรัพยากรอื่นๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของหน่วยงาน

4. กระบวนการที่รวมคนและหน่วยงานเข้าด้วยกันจากความหมายดังกล่าวจึงเห็นว่าการประสานงานเป็นกิจกรรมทางการบริหารอย่างหนึ่งที่จะพยายามประสานสัมพันธ์บุคคล วัสดุ และทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายตามเวลาที่กำหนดไว้

ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการประสานงาน

กมล อคฺลพันธ์ (ม.ป.ป. : 239) กล่าวว่า ถึงแม้เราจะยอมรับกันว่า “ความร่วมมือ” (Cooperation) คือ ปัจจัยพื้นฐานของการประสานงานนั้นคือการยอมรับว่า “ความตั้งใจ” (Will) ของผู้ร่วมงานทุกคน เป็นปัจจัยสำคัญของการประสานงาน แต่หากเราพิจารณาถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ควรจัดเพื่อให้เกิดการประสานงานในองค์กรแล้ว อาจจำแนกกิจกรรมได้ 3 ประเภท คือ

1. การกำหนดแผนการหรือโครงการสำหรับทุกๆ คนในหน่วยงานขึ้นกล่าวเป็นลำดับแรก
2. การทำให้ทุกคนรู้ และเข้าใจแผนการหรือโครงการทั้งหมด หรือเพียงบางส่วนที่จำเป็น คือให้รู้ว่าใครทำหน้าที่อะไร กำลังทำอะไรอยู่ในขณะนี้
3. การทำให้คนทุกคนเต็มใจรับงานส่วนที่ตนได้รับมอบหมายให้ทำจริงๆ คือ ถ้ามีงานส่วนใดที่คนหนึ่งทราบว่าตนถนัดแต่ไปให้คนอื่นทำ จะทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้น

สำหรับการประสานงานในวงการบริหารจะได้รับความสะดวกสบายถ้าเรื่องต่อไปนี้อยู่ในสภาพดี คือ

1. โครงสร้างของการบริหารมีระเบียบแบบแผนและรัดกุม
2. มีแผนภูมิแสดงแผนงาน สายบังคับบัญชา และสายการติดต่อสื่อสารที่ชัดเจนเข้าใจง่าย พร้อมคำบรรยาย บอกอำนาจหน้าที่ประจำตำแหน่งโดยละเอียด
3. มีการเขียนโปรแกรมนโยบาย กฎเกณฑ์และข้อบังคับ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอ้างอิงได้
4. ระบบเสนอรายงาน (Communication) เป็นระบบตามแบบ (Formal) ซึ่งเป็นหลักในการปฏิบัติงานได้แน่นอน
5. มีบุคลากรประสานงานซึ่งเป็นผู้มีความสามารถสูง ทำหน้าที่โดยเฉพาะ

6. มีคณะกรรมการประกอบด้วยตัวแทนบุคลากรระดับต่างๆ ซึ่งประชุมกันเป็นประจำเป็นการเปิดโอกาสให้ได้พบปะทำความเข้าใจกันในที่ประชุมคณะกรรมการนั้นอยู่เสมอ

7. มีคณะกรรมการที่รับผิดชอบงานคล้ายๆ กันรับหน้าที่หารือเกี่ยวกับงานเฉพาะ

8. เขียนโครงการและวิธีการทำงานต่างๆ ขึ้นไว้เป็นสายลักษณะอักษร

9. มีหนังสือชี้แจงเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร และประมวลการปฏิบัติงานงานชัดเจน

10. มีคู่มือการปฏิบัติงานเพื่อให้รู้หน้าที่อำนาจของงานของตนเอง

11. มีทะเบียนและบันทึกต่างๆ จัดไว้เป็นระบบซึ่งค้นสะดวก

12. ผู้ร่วมงานทุกคนมีโอกาสพบปะสังสรรค์กันนอกเวลา ปฏิบัติงานเพื่อสร้างสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน

13. การใช้อำนาจหน้าที่ทุกชนิดของบุคคลทุกระดับเป็นไปด้วยความเสมอภาค และยุติธรรม

สรุปได้ว่า การติดต่อประสานงานที่ราบรื่น หากจัดสภาพให้เหมาะสมจะช่วยให้การปฏิบัติงานได้เป็นอย่างมากให้ความสะดวกรวดเร็ว และมีหลักฐานแน่นอน คนซึ่งจะติดต่อประสานงานกับใคร ผู้ใด งานใด มีแผนงาน โครงการเป็นแนวทางการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ข้อบังคับ นโยบายเป็นกรอบมีคู่มือ มีเพื่อนร่วมงานที่จะช่วยให้งานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเภทของการประสานงาน

คูสตี สัตยมานะ (2514 : 163) ได้แบ่งประเภทของการประสานงานออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้

ก. แบ่งการประสานงานตามลักษณะสาเหตุ

1. การประสานงานที่เกิดจากความสมัครใจ (Voluntary Coordination) เกิดขึ้นได้ด้วยสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ

1.1 ความรู้สึกยอมรับว่าคนเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ

1.2 ความรู้สึกว่าเป็นสมาชิกกลุ่มหรืออิทธิพลของกลุ่ม

การประสานงานชนิดนี้เรียกว่า การประสานงานเฉพาะอิทธิพล

2. การประสานงานเกิดจากสายบังคับบัญชา (Directive Coordination) แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

2.1 การประสานงานตามลำดับชั้นของการบังคับบัญชา หรือการประสานงานที่เกิดขึ้น และ “ความมีเอกภาพของการบริหารงานที่ดี” โดยอาศัยเอกภาพ การบริหารเป็นปัจจัยสำคัญ

2.2 การประสานงานตามระบบบริหาร ได้แก่ การประสาน งานที่เกิดขึ้น และกฎระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายต่างๆ

ข. แบ่งการประสานงานตามลักษณะจุดมุ่งหมาย แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. การประสานงานในองค์กร มีวิธีปฏิบัติหลายวิธี ดังนี้

1.1 การจัดทำแผนผังและการกำหนดหน้าที่การงานให้ แน่ชัดลงไปทำให้มองเห็นและเข้าใจง่าย

1.2 จัดให้มีระบบติดต่ออย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ตั้งคณะกรรมการประสานงานขึ้นภายในองค์กร

1.4 จัดให้มีการสัมมนา ประชุมเสมอ

1.5 จัดให้มีการฝึกอบรม

1.6 จัดให้มีหน่วยแนะนำทางวิชาการ

1.7 การประสานงานด้านวิธีการของงบประมาณ

1.8 การจัดตั้งเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะ

2. การประสานงานระหว่างองค์กร

2.1 ประสานงานโดยกำหนดสิทธิและหน้าที่การงานของ แต่ละหน่วยงาน

2.2 การใช้คณะกรรมการผสมหรือกรรมการกลาง

2.3 การใช้วิธีงบประมาณ

สรุปได้ว่า ประเภทของการประสานงานแบ่งได้ตามลักษณะกลุ่มสาเหตุ และ จุดมุ่งหมาย โดยกลุ่มสาเหตุจะคำนึงถึงในด้านความพร้อม คือ ความสมัครใจและอำนาจ หน้าที่ คือประสานงานตามสายการบังคับบัญชาในระบบของการบริหารงานกลุ่มจุดมุ่งหมาย จัดประสานงาน โดยการพิจารณาลักษณะการดำเนินงานมีไข่มุกที่คั้งบุคคลแบ่งเป็นงานดำเนินงาน ภายในองค์กร กับภายนอกองค์กร หลักการประสานงานที่จะได้ผลคือ ต้องมีการพบปะพูดคุย กันอยู่เสมอ มีเจ้าหน้าที่เฉพาะที่จะให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงาน อย่างเป็นระเบียบเป็นวิธีการที่จะบริหารงานให้บรรลุเป้าหมาย

เทคนิคการร่วมมือประสานงาน

กิตติมา ปรีดีดิถก (2532 : 33) ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเทคนิคการร่วมมือประสานงานว่า การปฏิบัติงานนั้นตามปกติเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามระเบียบวิธีการปฏิบัติงานตามระเบียบแบบแผนขนบธรรมเนียมในการบริหารงานอยู่แล้ว โดยการประพฤติดลอดจนความเคยชินต่อขนบธรรมเนียมการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่จึงมีการประสานงานระหว่างกันอัตโนมัติหรือสามัญสำนึกซึ่งเป็นเรื่องปฏิบัติกันอยู่แล้ว แต่การประสานงานให้บังเกิดผลนั้นอาจใช้เทคนิคต่างๆ ช่วยเสริม หรือประสานงานโดยวิธีการดังนี้

1. การจัดแผนผังและกำหนดหน้าที่ให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการปฏิบัติงานก้าวก่ายกัน และงานซ้ำซ้อน

2. จัดให้มีการติดต่ออย่างมีประสิทธิภาพ การติดต่อสื่อสาร เป็นมรรคของการประสานงาน และมีความสำคัญอย่างแยกไม่ออก ประคองคนและเงา ป้องกันไม่ให้ไหลไปรวมอยู่ที่ใด โดยเฉพาะจนทำให้งานชักช้าได้

3. การใช้คณะกรรมการ จัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อกำหนดระเบียบวิธีการให้การบริหารงานของฝ่ายต่างๆ เป็นไปตามลักษณะการประสานงานที่ดีโดยมีคณะกรรมการ อาจเป็นคณะกรรมการอำนวยความสะดวก ประโยชน์โดยตรงหรือโดยปริยายแก่การประสานงานก็ได้

4. การใช้วิธีการงบประมาณ วิธีงบประมาณการบัญชีที่ควบคุมการใช้จ่ายหรือวิธีการควบคุมอื่นๆ ทางการเงินเป็นเครื่องมือสำหรับควบคุมให้การบริหารงานในหน้าที่ส่วนต่างๆ ของแต่ละโครงการให้ประสานงานกันเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างเอกภาพ โดยเฉพาะระบบการปฏิบัติงาน และงบประมาณ โครงการจะช่วยให้ทราบถึงโครงการ ผลการดำเนินงานขององค์การ และช่วยให้เกิดการประสานงานกันได้อย่างดี

5. การติดตามสอดส่องทั้งภายในและภายนอก เพื่อดูข้อบกพร่องที่อาจเกิดขึ้น โดยเฉพาะเรื่องเวลาที่มีส่วนใดเสร็จทันกำหนดเวลาเพียงใด เจ้าหน้าที่ภายในภายนอกมีความเที่ยงตรงฉับพลันเพียงใดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานอันจะก่อให้เกิดการประสานงานที่ดี

6. การติดต่ออย่างไม่มีพิธีเพื่อหลีกเลี่ยงความล่าช้าอันเกิดจากการติดต่อแบบพิธีการและเพื่อก่อให้เกิดการประสานงานที่ดี การติดต่อบนแบบไม่มีพิธีการจะช่วยได้มาก และดูจะเป็นที่แพร่หลาย

7. การใช้หน้าที่ติดต่อเฉพาะงานบางประเภทมีลักษณะพิเศษหรือเป็นงานซับซ้อนสับสน หากใช้คนธรรมดาทำ อาจไม่เกิดผลดีจึงเลือกเอาคนที่เหมาะสมกับงานกับ

การติดต่อ โดยเฉพาะและมีความนับนวล มีพรสวรรค์ จึงเหมาะที่จะเป็นเจ้าหน้าที่ติดต่อและยิ่งกว่านั้น ยังต้องการความชำนาญพิเศษอีกด้วย เช่น เก่งภาษาต่างประเทศ

8. การจัดให้มีการชุมนุมผู้ได้บังคับบัญชา ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบโดยชัดแจ้ง จึงเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์แก่การประสานงานโดยตรงในชั้นนี้ มีความจำเป็นมากเพื่อให้การทำงานตามโครงการใหญ่ๆ เป็นประโยชน์ต่อการประสานงานเพื่อสนิทสนมเป็นกันเอง

9. การจัดฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร การพัฒนาผู้ได้บังคับบัญชา ให้มีความเข้าใจมากขึ้น และรอบรู้เกี่ยวกับงานให้มีทัศนคติมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีกำลังใจรักงาน สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญมาก นอกจากนี้ยังมีสัมพันธภาพระหว่างผู้บังคับบัญชาจะได้ กระชับและเข้าใจดียิ่งขึ้น ผู้ร่วมงานที่ดีมีความเข้าใจกัน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือประสานงานที่ดี

10. จัดให้มีหน่วยแนะนำทางวิชาการ เพื่อการศึกษาค้นคว้าหาข้อขัดแย้ง หาวิธีปรับปรุงแก้ไขให้มีคณะกรรมการประสานงาน

11. จัดให้มีการมอบอำนาจหน้าที่ และเป็นการกระจายอำนาจ เป็นการกระจายงานแบ่งเบาภาระหน้าที่เป็นการเสริมสร้างก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีและสามัคคีธรรมในหมู่ผู้ร่วมงาน อันเป็นประโยชน์ต่อการประสานงาน

12. จัดให้มีการบำรุงขวัญ เพื่อเป็นพลังสำคัญที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือ และประสานงานขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพในองค์การ

สรุปได้ว่า การประสานงานในองค์การมิใช่จะมุ่งใช้แต่คน หรือวิธีการสื่อสารด้วยภาษาเพียงอย่างเดียว ยังมีเทคนิควิธีการอื่นๆ ซึ่งจะให้ผลต่อการประสานงานไปในตัว เช่น การมอบอำนาจหน้าที่ การใช้วิธีควบคุมด้วยงบประมาณ การจัดประชุมฝึกอบรมต่างๆ มีหน่วยแนะนำ เป็นต้น ซึ่งจะให้ผลด้านการประสานงานทันทีเมื่อปฏิบัติหรือแม้กระทั่ง การให้ขวัญ กำลังใจที่ดี ก็จะมีผลส่งกระทบถึงการประสานงานไปในตัวด้วยเช่นกัน งานทุกงาน ใ้จะสำเร็จด้วยน้ำมือของผู้ใดคนหนึ่ง จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย หลายบุคคลการที่จะให้เกิดความเข้าใจอันดี เป็นการแสดงถึงความเป็นพวก กลุ่มเดียวกันมีจุดประสงค์เป้าหมายเดียวกันก็ต้องใช้เทคนิคการประสานงาน

ประโยชน์ของการประสานงาน

สมพงษ์ เกษมสิน (2513 : 400) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่สำคัญของการประสานงานไว้ดังนี้

1. ช่วยให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายโดยราบรื่นและรวดเร็ว

2. ช่วยให้ทุกคนทุกฝ่ายมีความเข้าใจซาบซึ้งถึงนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์การได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้การบริหารงานประสบผลสำเร็จด้วยดี
3. ประหยัดเวลาทำงานให้น้อยลง และได้ผลงานมากขึ้น
4. ประหยัดเงิน วัสดุ สิ่งของในการดำเนินงาน
5. ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
6. ช่วยให้การทำงานเป็นทีม ทำให้งานมีความสำเร็จตามเป้าหมายมากขึ้น
7. สร้างความเข้าใจอันดี และสามัคคีธรรมในหมู่คณะ
8. ลดความขัดแย้งในการทำงานน้อยลง
9. ช่วยเสริมสร้างขวัญในการทำงานของข้าราชการและเจ้าหน้าที่
10. ช่วยป้องกันการงานซ้ำซ้อนกัน
11. ส่งเสริมให้มีความคิดใหม่ๆ และมีการปรับปรุงงานอยู่เสมอ

สรุปได้ว่า การประสานงานเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับตัวบุคคลเป็นสำคัญ และสิ่งทีมนักบริหารหรือหัวหน้าจะต้องสร้างสรรค์บรรยากาศของความร่วมมือ ร่วมใจให้บังเกิดขึ้นในหน่วยงานของตน การประสานงานเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดขั้นหนึ่งในกระบวนการบริหาร และอุปสรรคที่มักเกิดขึ้นเสมอๆ ในเกือบทุกองค์การ

ความหมายของการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมหลายประการ ได้แก่

กรรณิกา ชมดี (2524 : 10 ; อ้างอิงมาจาก Reeder) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม คือการที่บุคคลและกลุ่มชนได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งกันและกัน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537 : 182 ; อ้างอิงมาจาก Davis and Newstrom) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมนั้นเกี่ยวข้องกับ 1) การเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (Involvement) 2) การให้หรือเอื้อประโยชน์ (Contribution) และ 3) การรับผิดชอบ (Responsibility)

ประพนธ์ ปิยรัตน์ (2534 : 17) มีความเห็นสอดคล้องกัน โดยเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมที่เป็นวิธีการ (Participation as a mean) เสมือนเรือที่ต้องการคนลากจูงตั้งเป้าหมายไว้และจูงให้ชุมชนมีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชนแบบเป้าหมายหรือเป้าประสงค์ (Participation as an end) เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ร่วมกันตั้งเป้าหมายไว้ เปรียบเสมือนเรือที่ไม่ต้องมีการลากจูง ซึ่งจะเป็นการมีส่วนร่วมแบบยั่งยืน เพราะประชาชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึงกระบวนการที่ประชาชนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและท้องถิ่น ได้เข้าไปเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยร่วมแสดงความคิดเห็น และกระทำในสิ่งที่เห็นพ้องต้องกัน ตลอดจนร่วมพิจารณากำหนดปัญหา ความต้องการของประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาหาแนวทางพัฒนาโรงเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในรูปแบบการมีส่วนร่วม

การจัดการศึกษาในอดีตเป็นภาระหน้าที่ของครอบครัว และชุมชน ได้แก่ พ่อ แม่ วัด และสำนักงานต่างๆ ในชุมชนซึ่งทำหน้าที่ให้การศึกษาทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ มีการถ่ายทอดอาชีพต่างๆ ให้แก่เด็กเป็นทอดๆ มา การศึกษาในอดีตจึงสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ต่อมาได้มีการนำเอาการจัดการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาใช้แทนการศึกษาแบบเดิม รัฐเข้ามารับผิดชอบในการจัดการศึกษาและจัดหลักสูตร การจัดการศึกษาในแนวนี้จึงเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนแปลกแยกจากวิถีชีวิตของชุมชน เป็นการศึกษาที่ไม่ตอบสนองความต้องการของชุมชน ขณะเดียวกันชุมชนก็คาดหวังต่อ โรงเรียนในด้านคุณภาพไว้สูงและพร้อมให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน (อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงษ์. (2540 : 20)

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการในรูปแบบการมีส่วนร่วมนั้นต้องมีวิธีการที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมดำเนินการ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

3.3.12 การส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กล่าวถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษามีทั้งสิ้น 4 หมวด คือ (อำนาจ สิทธิแสง. 2543 : 33-36)

1. หมวดที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 42 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การเรียนการสอน การวิจัย การเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่พลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติการจัดการศึกษาขององค์กรวิชาชีพ และเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนด มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรม

อันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนทั้งตามที่กฎหมายบัญญัติ มาตรา 60 บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการ ทางการปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมาย บัญญัติมาตรา 62 สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการ ส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ ที่เป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือ ละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงานหรือลูกจ้างหน่วยงานนั้นย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

2. หมวดที่ 4 หน้าที่ของชนชาวไทย มาตรา 69 บุคคลมีหน้าที่ป้องกัน ประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษา อบรม พักภัย ปกป้อง และสืบสานศิลปะ วัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

3. หมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 81 รัฐต้อง จัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มี กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุน การค้นคว้า วิจัย ในศิลปะวิทยาการต่างๆ เร่งรัดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา ประเทศ พัฒนาวิชาชีพครูและ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ

4. หมวดที่ 9 การปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 289 องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดี งามของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและการศึกษาชีพ ตามความเหมาะสมและความต้องการในท้องถิ่น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ รัฐแต่ต้องไม่ขัดต่อมาตรา 43 และมาตรา 81 ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ การจัดการศึกษาอบรม ภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย

สรุปได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กล่าว ถึง บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการศึกษามีทั้งสิ้น 4 หมวด คือ หมวดที่ 3 สิทธิ เสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 42 , 43 , 46 , 60 และ 62 หมวดที่ 4 หน้าที่ของชนชาวไทย มาตรา 69 หมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 81 และหมวดที่ 9 การปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 289

การมีส่วนร่วมของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวกับรัฐ หมายถึง กระบวนการที่รัฐทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้กับประชาชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหลายเรื่องร่วมกัน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการความคิดเห็น และร่วมพิจารณากำหนดปัญหา ความต้องการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ชุมชน และท้องถิ่นซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนได้รับการพัฒนาขีดความสามารถของตนเองให้สามารถที่จะดำเนินการได้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของตนเอง (เรื่องยศ ปรีดี. 2542 : 8)

ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาที่โรงเรียนต้องดำเนินการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 ข : 23-30)

1. การสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา โดยการจัดประชุมครู ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา
2. การรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล จัดการประชุมอบรมสัมมนา ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และขอความร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน
3. การจัดทำแผนและโครงการ นำข้อมูลจากการศึกษา การสำรวจมารวบรวมเป็นระบบแล้วดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแผน โครงการ เพื่อปรับปรุงแก้ไข ปัญหาชุมชน โดยใช้กระบวนการทางการศึกษาและพัฒนาชุมชน
4. วิธีดำเนินการ การกำหนดระยะเวลา วิธีการปฏิบัติให้เกิด การพัฒนา และแก้ไขปัญหาที่ชุมชนประสบ โดยการให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนและโรงเรียน
5. การติดตามประเมินผล การดำเนินการตามขั้นตอนี้ควรมีการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ถูกต้องสม่ำเสมอมีการสร้างแบบประเมิน ติดตาม นิเทศการดำเนินงานเพื่อเป็นข้อสนเทศเพื่อการปรับปรุงพัฒนา

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การปฏิบัติและรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนเองการที่สามารถให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ชนบทเพื่อแก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น ได้นั้นผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะ

อุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจด้วยว่ามนุษย์นั้นสามารถได้ถ้าที่โอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง ((เรื่องยศ ปรีดี. 2542 : 9)

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า ควรมีส่วนร่วมในลักษณะการเป็นสมาชิกการเข้าร่วมประชุม การเป็นสมาชิกบริจาคเงิน เป็นกรรมการ และเป็นประธานกรรมการ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาไว้ ดังนี้ (กำพล แสตนบุญเรือง. 2542 : 59 ; อ้างอิงมาจาก จำรัส บุญเชื่อง. 2537 : 42)

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งของประชากร เช่น กลุ่มชน หรือกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่างๆ
2. การมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน
3. การมีส่วนร่วมในการเปิด โอกาสให้มีส่วนร่วมโดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนประชาชนโดยตรง เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้เข้ามาได้ตลอดเวลา

ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่ออธิบายและวิเคราะห์ลักษณะรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ 4 รูปแบบคือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) โดยอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินงาน
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ที่เป็นไปทั้งในรูปแบบของการเข้าร่วม โดยมีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร หรือการเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือรวมถึงในการลงแรงร่วมใจ
3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคม หรือโดยส่วนตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างควบคู่กันไป
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ในรูปแบบนี้นับเป็นการควบคุม ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

แนวคิดและกระบวนการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา นับเป็นยุทธศาสตร์ที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะประสบผลสำเร็จ ได้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาให้มาก ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชน เริ่มตั้งแต่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนจนถึงลงมือปฏิบัติตามแผนและการประเมินซึ่งจะต้องมีการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อระบุปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ตลอดจนวิธีการปฏิบัติที่เห็นว่าเป็นไปได้ (อรรถพร พงษ์วาท. 2530 : 98)

การมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชาวบ้านจำเป็นต้องเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มคิด แลกเปลี่ยนความคิดในโครงการต่างๆ การตัดสินใจทำหรือไม่ทำและดำเนินการ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลักมากกว่าที่จะคิด พึ่งพาจากภายนอก (สวัสดิ์ ระยะเวลาชัย. 2544 : 63)

กลยุทธ์การบริหาร โรงเรียน อันเป็นแนวทางการนำโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จเป็น โรงเรียนในอุดมคติ โดยเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2542 : 1-3)

โรงเรียนจะพัฒนาได้ดีเกิดผลต่อการพัฒนา โรงเรียน ได้อย่างแท้จริง ถ้าทุกฝ่าย ทุกคนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ โรงเรียน รัก โรงเรียน เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมจัดทำการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน รวมทั้งช่วยสนับสนุนทรัพยากรทั้งบุคคลและงบประมาณ
เงื่อนไขและปัญหา

1. โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้นำศักยภาพของคนในชุมชนมามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
 2. โรงเรียนเข้าใจว่ามีภารกิจจัดการศึกษาเป็นของโรงเรียนเท่านั้น
 3. โรงเรียนบริหารงาน โดยมีทรัพยากรการบริหารอย่างจำกัด
 4. โรงเรียนและองค์กรชุมชนยังไม่ได้ร่วมมือกันในการจัดการศึกษาที่จริงจัง
 5. องค์กรท้องถิ่น ชุมชนเข้าใจว่าภารกิจจัดการศึกษาเป็นของโรงเรียนเท่านั้น
 6. องค์กรท้องถิ่น ชุมชน ยังไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน
สภาพความสำเร็จ
1. มีองค์กรบุคคลประกอบด้วยผู้บริหาร โรงเรียน ครู ประชาชน และบุคคลในองค์กรในชุมชนร่วมเป็นกรรมการ โรงเรียน

2. คณะกรรมการโรงเรียนร่วมกันดำเนินการวางแผนบริหารและพัฒนาโรงเรียนสม่ำเสมอ
3. ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน การจัดกิจกรรมสนับสนุนการพัฒนานักเรียนในทุกด้าน ทั้งในและนอกโรงเรียน
4. ประชาชนในท้องถิ่นรับทราบความเคลื่อนไหว และความก้าวหน้าในการพัฒนาโรงเรียนอยู่เสมอ
5. ผู้นำท้องถิ่น ผู้ปกครอง ชุมชน ยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

แนวทางการดำเนินงาน

1. จัดทำข้อมูล องค์กรท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดถึงแหล่งความรู้ต่างๆในท้องถิ่น
2. ศึกษาบทบาท อำนาจหน้าที่ขององค์กรท้องถิ่นต่างๆในชุมชน
3. ผู้บริหาร โรงเรียน และครูเข้าไปร่วมกิจกรรมขององค์กรท้องถิ่น และชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ความคุ้นเคยและความรู้สึกที่ดีต่อกัน
4. ประชาสัมพันธ์ โรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทและการให้บริการด้านต่างๆ ของ โรงเรียน
5. ประสานงานกับองค์กรท้องถิ่น และผู้นำชุมชนร่วมกันในการคัดเลือกกรรมการโรงเรียน
6. แต่งตั้งกรรมการ โรงเรียนและชี้แจงบทบาทหน้าที่รับผิดชอบให้คณะกรรมการโรงเรียนเข้าใจอย่างชัดเจน
7. จัดกิจกรรม "ยกโรงเรียนให้ชุมชน" ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความ เป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน
8. จัดกิจกรรมเพื่อให้คณะกรรมการ โรงเรียนมีความรู้สึก ต้องการพัฒนาโรงเรียน เช่น พาไปศึกษาดูงาน โรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ และศึกษาจากการดูวิถีทัศน์เป็นต้น
9. คณะกรรมการ โรงเรียน ร่วมกันคิด ร่วมกันพัฒนาโรงเรียน เช่น
 - 9.1 จัดทำแผนแม่บท และแผนพัฒนาโรงเรียน
 - 9.2 ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน

9.3 ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารการเงิน และงบประมาณของโรงเรียน การแสวงหาและให้การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านทั้งในและนอกโรงเรียน

9.4 รับผิดชอบต่อความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียนภาคเรียนละหนึ่งครั้ง

9.5 ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อการพัฒนาโรงเรียนและให้มีการใช้บริการจากโรงเรียน ให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและร่วมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

9.6 แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรืออนุกรรมการเพื่อดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่คณะกรรมการ โรงเรียนมอบหมาย

10. จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน และเชิญชวนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียน และกิจกรรมการสนับสนุนการพัฒนานักเรียนในทุกด้าน ทั้งในและนอกโรงเรียน

11. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เพื่อเผยแพร่ผลงานและชื่อเสียงของโรงเรียน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ต้องดำเนินการ คือ สำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาประชุมครู ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล จัดการอบรมสัมมนาผู้นำชุมชน จัดทำแผนงานและโครงการเพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาชุมชน โดยใช้กระบวนการทางการศึกษา และพัฒนาชุมชนวิธีการ ดำเนินการ การกำหนดระยะเวลา วิธีการปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่ชุมชน ประสบอยู่และการติดตามประเมินผล

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

เกสร สัมภมิตร (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาและเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการจัดบริการแนะแนวของครูแนะแนวในโรงเรียนเทศบาล เขตการศึกษา 12 โดยจำแนกตามวุฒิทางการแนะแนว ประสบการณ์ทางการแนะแนวและขนาดของโรงเรียน ผลการศึกษา

วิจัยพบว่า สภาพการจัดบริการแนะแนวทั้ง 5 บริการ ในโรงเรียนเทศบาล เขตการศึกษา 12 มีการจัดบริการ แนะแนวทั้ง 5 บริการ เรียงลำดับมากไปหาน้อย ดังนี้ บริการจัดวางตัวบุคคล บริการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน บริการติดตามผล บริการให้คำปรึกษา และบริการสนเทศ เปรียบเทียบปัญหาการจัดบริการแนะแนวทั้ง 5 บริการ พบว่าครูแนะแนวที่มีวุฒิทางการแนะแนวประสบปัญหาในการจัดบริการแนะแนวน้อยกว่าครูแนะแนวที่ไม่มีวุฒิการแนะแนว ครูแนะแนวที่มีประสบการณ์ของการแนะแนวต่ำกว่า 4 ปี ประสบปัญหาในการจัดบริการแนะแนวน้อยกว่าครูแนะแนวที่มีประสบการณ์ ทางการแนะแนวตั้งแต่ 4 ปีขึ้นไป ครูแนะแนวที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ประสบปัญหาในการจัดบริการแนะแนวมากกว่าครูแนะแนวที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง ครูแนะแนวที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ประสบปัญหาในการจัดบริการแนะแนวมากกว่าครูแนะแนวที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ครูแนะแนวที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง ประสบปัญหาในการจัดบริการแนะแนวมากกว่าครูแนะแนวที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก

ทวีศักดิ์ ไชยมาโย (2541 : 149-150) ได้ศึกษาเรื่อง ความรู้ความเข้าใจความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และความต้องการด้านการนิเทศการศึกษาของครูผู้สอน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครพนม ผลการศึกษารายงานว่า ครูมีความต้องการนิเทศโดยส่วนรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยมีความต้องการในด้านต่างๆ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับ ดังนี้ ด้านเอกสารหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เทคนิคการนำทักษะกระบวนการต่างๆ มาใช้ในการสอน และสาระสำคัญที่เปลี่ยนแปลงของหลักสูตร

ชานนท์ ดันยอด (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนและหัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ โดยส่วนรวมและโรงเรียนขนาดใหญ่มีการปฏิบัติงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากแต่ในด้านการวัดผลประเมินผล ผู้บริหาร โรงเรียนและหัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ โดยภาพรวมปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง แต่ผู้บริหารและหัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ ในโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กมีการปฏิบัติงานวิชาการ โดยรวมอยู่ระดับมาก

นิรัตน์ ทะมีพันธ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของข้าราชการ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ บึงกาฬ จังหวัดหนองคาย พบว่า ข้าราชการครู โดยส่วนรวม ข้าราชการครูในกลุ่มบึงกาฬ และกลุ่มโรงเรียน โคกก่อ - ชัยพร มีการปฏิบัติงานวิชาการ โดยรวมและเป็นรายข้ออยู่ในระดับมาก

ครูกลุ่มโรงเรียน โนนสมบูรณ์ – นาสวรรค์ มีการปฏิบัติงานโดยภาพรวมและเป็นรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก และ ข้าราชการครูกลุ่ม โรงเรียนหนองแข็ง และกลุ่มหอคำ – หนองเล็ง มีการปฏิบัติโดยภาพรวมและเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง

รินทิพย์ วารี (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการ และ ความต้องการนิเทศการปฏิบัติงานวิชาการของครูวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดนครพนม พบว่า ครูวิชาการในโรงเรียนขนาดต่างกันมีปัญหาการปฏิบัติงาน วิชาการโดยรวม และเป็นรายด้าน 7 ด้าน ไม่แตกต่างกันแต่มีความต้องการนิเทศการปฏิบัติงาน วิชาการ โดยรวมและเป็นรายด้าน 3 ด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย ครูวิชาการในโรงเรียนขนาดกลางมีความต้องการ โดยรวม ด้านวัดผลและประเมินผล และด้าน หลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้มากกว่าครูวิชาการใน โรงเรียนขนาดใหญ่ และมีความต้องการ นิเทศมากกว่าครูวิชาการใน โรงเรียนขนาดเล็ก

สุรชาติ นนทะแสน (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการ ในโรงเรียนประถมศึกษาโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครพนม ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครพนม ขนาดกลาง และขนาดใหญ่โดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง และด้านที่มีปัญหามากเป็น อันดับ 1 ของโรงเรียนทั้งสองขนาด คือ ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่มีระดับปัญหามากอยู่ 3 ข้อ โดย เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ การจัดบริการสื่อการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยจัด เป็นศูนย์สื่อ ยังไม่มีความพร้อมเพียงพอ การผลิตสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ยังไม่สามารถ จัดทำได้ดี และการจัดหาสื่อการเรียนการสอนยังไม่เพียงพอต่อครูและนักเรียนและเมื่อเปรียบ เทียบระดับปัญหาการปฏิบัติงานวิชาการโดยรวมและเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหารกับครูวิชาการ ในโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ มีระดับปัญหาไม่แตกต่างกัน

สำเร้ง ไชยช่วย (2543 : 82) ได้ประเมินโครงการจัดประสบการณ์การเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสามัญศึกษาจังหวัดยโสธร ปี 2543 พบว่า ครูจะต้องจัดประสบการณ์รู้โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความสุข มีมาตรฐานสูง เป็นที่น่าพอใจของสังคม โดยที่ครูเก่ง ครูดี มีมาตรฐาน คอยชี้แนะ ฉะนั้นการที่จะทำให้ผู้เรียน มีคุณภาพและได้มาตรฐานสูงในระดับสากลจะต้องเริ่มที่โรงเรียน ที่ห้องเรียนมุ่งเน้นที่ตัว ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคือมีความคิดริเริ่ม มีความคิดสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถ ฟังตนเองและร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์

ประสิทธิ์ จัตววัฒนกุล (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติงานวิชาการใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า

1. ข้าราชการครูโดยรวม ข้าราชการครูใน โรงเรียนขนาดใหญ่และข้าราชการครูในโรงเรียนขนาดเล็ก เห็นว่าโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม มีการปฏิบัติงานวิชาการ โดยรวมและเป็นรายด้าน 6 ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียง ตามอันดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการเรียนการสอนด้านห้องสมุด ด้านวัดผลประเมินผล ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน และด้านนิเทศภายใน และมีการปฏิบัติงานในด้านอบรมทางวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง แต่ข้าราชการครูในโรงเรียนขนาดกลางเห็นว่า โรงเรียนมีการปฏิบัติงานวิชาการ โดยรวมและเป็นรายด้าน 4 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง และมีการปฏิบัติอีก 3 ด้านอยู่ในระดับมาก คือ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการเรียนการสอน และด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

2. ข้าราชการครูใน โรงเรียนที่มีขนาดต่างกันเห็นว่า โรงเรียนประถมศึกษา มีการปฏิบัติงานวิชาการ โดยรวมและรายด้าน 6 ด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่ข้าราชการครูในโรงเรียนขนาดใหญ่เห็นว่าโรงเรียนมีการปฏิบัติด้านห้องสมุดมากกว่าข้าราชการครูในโรงเรียนขนาดกลาง และข้าราชการครูในโรงเรียนขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ทองสุข ชากักดี (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การนิเทศการสอนแบบมีส่วนร่วม โรงเรียนบ้านนาเวียง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร : วิจัยเชิงปฏิบัติการ ผลการศึกษาพบว่า หลังจากที่ได้ดำเนินการนิเทศการสอนแบบมีส่วนร่วม ตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 ด้านคือ

1. พฤติกรรมการสอนของครู ครูที่เข้าร่วมการศึกษาค้นคว้าสามารถวิเคราะห์หลักสูตร และเขียนแผนการสอนได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน สามารถออกแบบการสอนให้สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าแสดงออก และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชานั้นๆ โดยการนำเทคนิคการสอนที่หลากหลาย เช่น วิธีการสอนแบบโครงงาน วิธีการสอนแบบใช้บทบาทสมมติ วิธีการสอนแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ และวิธีการสอนแบบทัศนศึกษานอกสถานที่ ซึ่งเป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ด้านพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน นักเรียนมีความสนุกสนานกับการเรียน กล้าแสดงความคิดเห็น อภิปรายซักถาม วิเคราะห์ผลงานของกลุ่ม นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อครู และเพื่อนร่วมงาน มีการทำงานเป็นกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันและมีผลการเรียนดี

3. ด้านกระบวนการนิเทศการสอนภายใน โรงเรียนได้เ้าระบบการนิเทศ การสอนแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในกระบวนการบริหารและการจัดการเรียนการสอนของครูตาม ปกติในโรงเรียน โดยเน้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้แก่ ผู้นิเทศ ผู้ร่วมนิเทศ ครูและนักเรียน โดยทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมปรับปรุงแก้ไข บุคลากรมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน ส่งผลให้โรงเรียนมีระบบการนิเทศภายในที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพ ครูมีทัศนคติ ที่ดีต่อการนิเทศ บุคลากรทำงานร่วมกันอย่างมีความสุขเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน และเกิดการ ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม

วิไลพันธ์ นวลสิงห์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร พบว่า

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอน

สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร ตามกระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ พบว่า

1.1 กิจกรรมที่จัดตามการเรียนรู้อย่างมีความสุขครูผู้สอนใช้กิจกรรม การทำรายงานกลุ่มหรือรายงานบุคคล มอบหมายงานให้ปฏิบัติตามความสนใจ และความถนัด โดยใช้กิจกรรมเพลง ให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกันมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียน การปฏิบัติงาน ครูต้นแบบใช้กิจกรรมและรูปแบบในเรื่องเดียวกันมากกว่าครูผู้สอนทั่วไป

1.2 กิจกรรมที่จัดตามการเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่นครูผู้สอนใช้กิจกรรม กลุ่มสัมพันธ์ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้มีการค้นคว้าด้วยตนเอง ครูต้นแบบจัดกิจกรรมส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมและวินัย 12 ยุทธวิธีเพื่อฝึกให้ผู้เรียนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

1.3 กิจกรรมที่จัดตามการเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริงครูผู้สอนใช้กิจ กรรมกลุ่มให้ผู้เรียน ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ต่างๆ พร้อมทั้งใช้กิจกรรมการ ปฏิบัติตามใบงานในวิชาปฏิบัติ ครูต้นแบบจะใช้กิจกรรม โครงการ การสัมภาษณ์ผู้รู้ การส่งเสริม การอ่าน การแก้ปัญหา และการทดลองมากกว่าครูผู้สอนทั่วไป

1.4 กิจกรรมที่จัดตามการเรียนรู้ของตนเอง ครูผู้สอนให้ผู้เรียนใช้วิธีการ สัมภาษณ์จากผู้รู้การเล่นเกมส์ต่างๆ เพื่อฝึกการคิดการแก้ปัญหาและการพัฒนาสมอง แบ่งกลุ่ม ศึกษาหาความรู้ตามความสนใจ ความสามารถและความถนัด ใช้การวัดผลและประเมินผลจากเพิ่ม สะสมงาน ครูต้นแบบใช้กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การเขียน การถาม – ตอบฝึกให้ผู้เรียน ได้ ฟังและสังเกตจากสิ่งรอบตัว และใช้กิจกรรมบูรณาการ

1.5 กิจกรรมที่จัดตามการเรียนรู้แบบองค์รวม ครูผู้สอนใช้กิจกรรมการศึกษานอกสถานที่ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การบูรณาการวิชาต่างๆ เข้ากับโครงการหรือโครงการใช้ กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระในวันสุคติบูชาหรือวันสำคัญทางศาสนา เพื่ออบรมให้ผู้เรียนเป็นคนดี ขกย่อง ชมเชยเรื่องคุณงามความดี และบุคคลตัวอย่างหรือคนดีประจำวัน เพื่อเป็นแบบอย่าง ครูต้นแบบใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในกลุ่มวิชาทุกวิชา

2. ปัจจัยที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนครเรียงตามลำดับคือ ความพร้อมของครูผู้สอน ความพร้อมของผู้เรียน และการสนับสนุนจากผู้บริหาร โรงเรียน ส่วนปัจจัยที่สำคัญที่สุด ได้แก่ความพร้อมของครูผู้สอน ความพร้อมของผู้เรียน ความร่วมมือจากผู้ปกครองและผู้บริหารโรงเรียน ครูต้นแบบมีความคิดเห็นว่าคุณความพร้อมของครูผู้สอนสำคัญที่สุด

3. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร พบว่า ขาดตำรา สื่อวัสดุอุปกรณ์ ผู้เรียนและครูผู้สอน ไม่มีความพร้อม ข้อเสนอแนะและวิธีการแก้ปัญหา คือ สนับสนุนงบประมาณ ส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้ศึกษาค้นคว้า และอบรมฝึกทักษะเพิ่มเติม พร้อมทั้งจัดซื้อหา สื่อ เทคโนโลยี ตำรา คู่มือ วัสดุและอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมให้เพียงพอ ครูต้นแบบว่าควรขอความร่วมมือ สนับสนุนการจัดการผู้ปกครอง และชุมชนในการจัดกิจกรรมอีกแรง

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามที่เสนอของครูผู้สอน ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

1. การใช้หลักสูตรสถานศึกษา

1.1 โรงเรียนส่วนใหญ่สร้างหลักสูตรสถานศึกษาขึ้นเอง โดยใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นกรอบในการจัดทำ (ร้อยละ 74.8) บริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม โดยครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีการนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร (ร้อยละ 90) โดยมีโครงการนิเทศและแผนปฏิบัติงานนิเทศ ให้คำปรึกษาแนะนำการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และการประชุมชี้แจงและติดตามจากรายงานผลของครูผู้สอนเป็นระยะ

1.2 การสนับสนุนของโรงเรียน ครูผู้สอนมากกว่าร้อยละ 70 ได้รับการส่งเสริมเรื่อง การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การวิจัยในชั้นเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และร้อยละ 43.3 ให้จัดซื้อจัดหาสื่ออุปกรณ์ตามความต้องการของกลุ่มสาระ พร้อมทั้งกำหนดนโยบายและส่งเสริมสนับสนุนให้ครูผู้สอนผลิตใช้เอง

1.3 การกำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังครูผู้สอน ร้อยละ 85.5 กำหนดร่วมกับครูในกลุ่มสาระ และร้อยละ 69.3 จัดทำหน่วยการเรียนรู้ร่วมกับ เพื่อนครูที่สอนในชั้นเดียวกันและกลุ่มสาระเดียวกัน โดยครูผู้สอนร้อยละ 51.8 ได้จัดทำ บางหน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการจากผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ในมาตรฐานตั้งแต่ 2 มาตรฐานขึ้นไป ในกลุ่มสาระเดียวกัน ส่วนครูผู้สอนร้อยละ 38 จัดทำหน่วยทุกหน่วยโดยบูรณาการจาก ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ในมาตรฐานเดียวกัน

1.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูผู้สอนมากกว่าร้อยละ 70 วางแผนการจัด กิจกรรมการเรียนรู้โดยวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังสาระการเรียนรู้ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยกำหนดหัวข้อเรื่องแล้ว เชื่อมโยงกับสาระกระบวนการเรียนรู้ภายในกลุ่มสาระ

1.5 การกำหนดภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ส่วนใหญ่กำหนดสัดส่วนเป็น 70:30 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะกำหนดสัดส่วนเป็น 20:80 อีก 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนกำหนดสัดส่วนเป็น 30:70 ทักษะกระบวนการ ที่เน้น ได้แก่ ทักษะการปฏิบัติ ทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ และทักษะกระบวนการกลุ่มใน การสอนส่วนใหญ่ นักเรียนศึกษาจากใบความรู้ และครูกำหนดหัวข้อเรื่องให้นักเรียน ไปศึกษาค้นคว้าจากสื่อต่างๆ ด้วยตนเอง ผลงานของนักเรียนส่วนใหญ่เป็นแบบฝึกและชิ้นงาน

1.6 สื่อการเรียนการสอน ครูผู้สอนมากกว่าร้อยละ 80 ใช้ใบความรู้ ที่สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน และสื่อที่ครูโรงเรียนจัดขึ้นเอง สำหรับการใช้แหล่งการเรียนรู้เพื่อ การเรียนการสอนครูผู้สอนมากกว่าร้อยละ 50 ใช้แหล่งการเรียนรู้ภายในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุด มุมหนังสือ (ร้อยละ 93.3) และห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้อง IT สำหรับการค้นคว้า (ร้อยละ 50.5) แหล่งการเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน ได้แก่ ชุมชน ท้องถิ่น (ร้อยละ 61.5) วัด (ร้อยละ 55.6) และภูมิปัญญา (ร้อยละ 53.5)

1.7 การวัดผลประเมินผล พิจารณาจากผลงานและชิ้นงาน การทดสอบ พฤติกรรมการเรียนรู้ และการปฏิบัติ สำหรับการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ โรงเรียนส่วนใหญ่ ประเมินแต่ละภาคการเรียนหรือชั้นปี และประเมินระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละ แผน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้เฉลี่ยของนักเรียนอยู่ในระดับดี (ร้อยละ 65-74) หรือ เกเรด 2.5-3) และครูผู้สอน ร้อยละ 63.7 แก้ปัญหาการเรียนการสอนโดยทำการวิจัยง่ายๆ

1.8 จุดเด่น จุดด้อยของหลักสูตรสถานศึกษาที่ใช้อยู่ มีดังนี้ จุดเด่น ได้แก่ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและนักเรียน มีโครงสร้างที่เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น และกลุ่มของนักเรียน และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย จุดด้อย ได้แก่ ความแตกต่างของหลักสูตร

สถานศึกษาทำให้มีผลต่อนักเรียน เช่น การสอนเรียนต่อ การประเมินระดับชาติ เป็นต้น เนื้อหา
มีมากซ้ำซ้อนและกว้างเกินไป และการจัดเวลาเรียนยังไม่เหมาะสมกับเนื้อหา

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แมกคาร์ธี (McCathy. 1971 : 705-A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องเกี่ยวกับบทบาทการบริหาร
งานวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียนในรัฐนิวยอร์ก จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหาร โรงเรียน ผู้ช่วย
ผู้บริหาร โรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และครู ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มครูมีความคิดเห็น ไม่สอดคล้อง
กับผู้บริหาร โรงเรียน และผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียนฝ่ายวิชาการเกี่ยวกับบทบาทในการปฏิบัติงาน
ด้านวิชาการ เรื่องการสังเกตการสอน การวัดและประเมินผล การจัดคณะกรรมการบริหารงาน
วิชาการ และความรับผิดชอบของคณะกรรมการ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความเห็น
ตรงกันว่าผู้บริหาร โรงเรียนควรมีบทบาท มีความรับผิดชอบ และเอาใจใส่การบริหารงานวิชาการ
ให้มีประสิทธิภาพ มากที่สุด

แจกการ์ด (Jackard. 1972 : 2105-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของครูแนะแนว
จากครูแนะแนว โดยศึกษาจากครูแนะแนวในมหาวิทยาลัยต่างๆ จำนวน 989 คน ผลการศึกษพบว่า

1. ครูแนะแนวส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาโท ครูแนะแนวทั้งชายและ
หญิงมีลักษณะทางการศึกษาด້ายคลึงกัน

2. สถานภาพสมรสไม่มีความสัมพันธ์ต่อลักษณะทางการศึกษา

3. ครูแนะแนวที่มีอายุมากกว่า จะมีประสบการณ์ในการให้คำปรึกษามากกว่า

4. ครูแนะแนวทั้งชายและหญิงมีคุณสมบัติด้านอาชีพคล้ายคลึงกัน

5. ครูแนะแนวที่เป็น โสด หย่าร้างหรือเป็นหม้าย เป็นบุคคลที่เหมาะสมจะเป็น

ครูแนะแนวมากกว่าครูที่มีคู่ครอง

แมทท็อกซ์ (Mattox. 1978 : 6061-A) ศึกษาถึงความต้องการการปฏิบัติงานของ
ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา ในรัฐอินเดียน่า พบว่า ความต้องการที่อยู่ในระดับมาก คือความ
ต้องการที่จะมีความสามารถในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการนิเทศและการประเมินผล ตลอดจน
ความต้องการการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาหลักสูตร

แอกที (Agthe. 1980 : 9077-A) ได้วิจัยเกี่ยวกับการรับรู้บทบาทหน้าที่ครูใหญ่ และ
ครูในงานวิชาการ พบว่า ครูใหญ่บริหารงานอื่นๆมากเกินไป ควรให้ความสำคัญในการนิเทศ
การศึกษา มากขึ้น ครูใหญ่ และครูยอมรับว่าการปรับปรุงการเรียนการสอนต้องทำร่วมกัน และ
ครูใหญ่จะต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสาน

สโพน (Spohn. 1987 : 17-19) ได้ศึกษาเรื่อง การปรับปรุงการนิเทศการศึกษาเพื่อให้โรงเรียนดีขึ้น ผลการศึกษาพบว่า การนิเทศการศึกษาจะต้องคำนึงถึงการปรับปรุงทักษะของครูในเรื่องสำคัญๆ หลายเรื่อง เช่น การวางแผน การดูแลเด็ก การประเมินผล และการควบคุมความประพฤติเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละคน เพื่อให้ผู้นิเทศได้มองเห็นจุดบกพร่องเกี่ยวกับการฝึกอบรมในเรื่องต่างๆ ดังกล่าว บทความนี้แนะนำให้สร้างแบบจำลองการฝึกอบรมที่ใช้การ ได้ และแนะนำให้เขียน โครงร่างคุณสมบัติของผู้นิเทศที่ต้องการ

บินดา (Binda. 1989 : 9942-A) ได้ศึกษาเรื่องผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา กระบวนการ ส่งเสริมหลักสูตร ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า ผู้บริหารเกี่ยวข้องกับการจัดหลักสูตรให้สนองความต้องการเลื่อนขั้นตัวเองและคณะ จัดสรรวัสดุสอนให้ ให้ตัวอย่างการสอนดี ขยายโครงสร้างทางการบริหาร และส่งเสริมความเป็นผู้นำ ผู้บริหารตระหนักถึงสิ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย คือ กลุ่มสมาชิก หรือผู้รับคำปรึกษาการปรับปรุงหลักสูตรระยะแรก ตามนโยบายส่วนกลางส่วนประกอบทางเนื้อหาและภาพที่เห็น ได้ชัดเจนเกี่ยวกับหลักสูตร

หลักสูตรใหม่ตั้งปัญหาและเหมาะสมสำหรับใช้ใน โรงเรียนปกติโดยทั่วไป ปัญหาที่เกี่ยวกับข้อจำกัดทางวัสดุประสงค์ เน้นการสอนแบบฝึกปฏิบัติ อย่างไรก็ตามเมื่อตกลงดำเนินการแล้วการสร้างบรรยากาศที่พึงประสงค์ความเป็นผู้นำในการเรียนสูง สังเกตเห็นได้ว่า นักเรียนอ่านได้ดีขึ้น เรียนได้สบายขึ้น ได้มีการพัฒนาความคิดดีขึ้น และได้รับลักษณะเด่นที่พึงประสงค์ และมีความเชื่อมั่นมากขึ้น สรุปได้ว่า การปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรแบบเจาะลึกจะเกิดขึ้นต่อจากการพัฒนาหลักสูตรแบบผิวเผินนั่นเองผู้บริหารจะถูกรับรองว่าเป็นผู้อำนวยการที่อำนวยความสะดวกและเป็น ผู้ริเริ่ม ที่กล่าวทั้งหมดแสดงให้เห็นความคาดหวังบางประการของความเป็นผู้นำทางการเรียน การสอน

คอนเฟอร์ (Confer. 2001 : 2576 -A) ได้ทำการศึกษาเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 42 คน และครูจำนวน 6 คน โดยครูที่เข้าร่วมการศึกษานี้พยายามที่จะทำให้การเรียนการสอนเน้นแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตในช่วงแรกของการศึกษาพบว่า ครูยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับกรอบแนวคิด หรือขาดความเข้าใจกรอบแนวคิดและการปฏิบัติไว้ 5 ระดับ เพื่อใช้ในการประเมิน การเข้าร่วมกิจกรรมกับนักเรียน และการพัฒนาความเข้าใจของครูเหล่านั้น ผลการศึกษาพบว่า (1) ครู ยังไม่สามารถพัฒนาฐานความคิดที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติการสอนแนวใหม่ได้ ส่วนการสร้างแนวความคิดนี้ผิดพลาดทำให้มีการ ใช้ยุทธศาสตร์การสอนที่ไม่เหมาะสม (2) เมื่อเริ่มทำตัวเป็นนักเรียนที่เรียนรู้เกี่ยวกับรูปแบบการสอนใหม่ ทำให้ครูมีความเข้าใจแนวความคิดและการปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น และถูกต้องเหมาะสมมากยิ่งขึ้น และ(3) ครูบางคนมีความ

เข้าใจกรอบความคิดก่อนจึงสามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่เหมาะสมได้ ส่วนครูบางคนหลังจากได้ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์การสอนแบบใหม่แล้วจึงเกิดความเข้าใจกรอบความคิดได้

สรุปสาระสำคัญงานวิจัยภายในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดังนี้ คือ การปฏิบัติงานวิชาการในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน พบว่า มีการปฏิบัติงานโดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน ถ้าพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่สร้างหลักสูตรสถานศึกษาขึ้นเอง สื่อการสอนครูผู้สอนมากกว่าร้อยละ 80 ใช้ใบความรู้ที่สอดคล้องกับเรื่องที่เรียนและสื่อที่ครูในโรงเรียนจัดทำขึ้นเอง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนมากกว่าร้อยละ 70 วางแผนการจัดกิจกรรมเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอนพบว่าใช้กิจกรรมทำงานกลุ่มหรือรายงานรายบุคคล มอบหมายงานให้ปฏิบัติตามความสนใจและความถนัด เชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้ ให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ กิจกรรมตามใบงาน สัมภาษณ์ผู้รู้ การเล่นเกมต่างๆ แบ่งกลุ่มศึกษา ใช้การวัดผล และประเมินผลจากเพิ่มสะสมงาน และการศึกษานอกสถานที่ ครูแนะแนวที่มีวุฒิทางการแนะแนวประสบปัญหาในการจัดบริการแนะแนวน้อยกว่าครูแนะแนวที่ไม่มีวุฒิการแนะแนว ครูแนะแนวที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 4 ปี ประสบปัญหาในการจัดบริการแนะแนวน้อยกว่าครูแนะแนวที่มีประสบการณ์ทางการแนะแนวตั้งแต่ 4 ปีขึ้นไป ครูแนะแนวที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ประสบปัญหาในการจัดบริการแนะแนวมากกว่าครูแนะแนวที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลาง ครูแนะแนวที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ประสบปัญหาในการจัดบริการแนะแนวมากกว่าครูแนะแนวที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ครูแนะแนวในโรงเรียนขนาดกลางประสบปัญหาในการจัดบริการแนะแนวมากกว่าครูแนะแนวที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ในด้านการนิเทศ พบว่า ครูมีความต้องการนิเทศโดยส่วนรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกๆ ด้าน